

راهنمای عملی وکلای دادگستری
آموزش وکلای جهت حفاظت از موکلان
در برابر شکنجه

مرکز عدالت
برای کودکان و نوجوانان

راهنمای عملی وکلای دادگستری
آموزش وکلای جهت حفاظت از موکلان
در برابر شکنجه

«تهیه شده توسط تیم حقوقی مرکز عدالت برای کودکان»

۴

مقدمه

۷

۱ چگونگی دفاع از قربانیان شکنجه براساس قوانین داخلی و معاهدات بین‌المللی توسط وکلا

۸

آموزش قضات نسبت به حقوق موکلان خود، مندرج در معاهدات بین‌المللی

۸

آشنایی با موارد رایج نقض حقوق بشر در بازداشتگاه‌ها

۹

تعریف شکنجه و مصادیق آن

۱۱

پرسش‌های کلیدی در ارزیابی احتمال شکنجه

۱۵

مصادیق شکنجه و بدرفتاری

۱۷

چرا دولت‌ها شکنجه و چگونه آن را توجیه می‌کنند؟

۱۸

بی‌اعتباری ادله و شواهد حاصله از شکنجه یا بدرفتاری

۱۹

راهبردهای قانونی برای مقابله با شکنجه

۲۰

نقش وکلا در گزارش‌دهی موارد شکنجه

۲۲

حداقل اجزای تحقیق موارد شکنجه

۲۶

محدودیت‌ها در مصاحبه با قربانی

۲۷

ارزیابی احتمال شکنجه

۳۰

مصاحبه با شاهدان بالقوه شکنجه

۳۱

اصل habeas corpus چیست؟

۳۳

۲ فرآیند دفاع از قربانیان شکنجه

۳۴

پرونده سازی: برنامه‌ریزی پرونده، قابل قبول بودن شواهد، قابلیت اطمینان شواهد و انواع مسئولیت

۴۲	انواع شواهد شکنجه
۴۳	قابل پذیرش بودن شواهد
۴۸	اصول کلیدی گردآوری شواهد
۵۰	جمع‌آوری شواهد فیزیکی
۵۲	قواعد حفظ زنجیره نگهداری شواهد
۵۷	شواهد صحنه جنایت
۵۸	ذخیره‌سازی شواهد
۵۹	ذخیره‌سازی داده‌های دیجیتالی
۶۰	شواهد واقعی بهترین شواهد
۶۱	شواهد تخصصی
۶۲	نقش کارشناسان در دادگاه
۶۳	وظایف یک شاهد خبره
۶۴	نحوه آماده‌سازی خود و کارشناسان برای حضور در دادگاه
۶۵	سوالات کلیدی برای پرسیدن از شاهد و بحث درباره شواهد
۶۶	ضرورت پیشگیری از آسیب مجدد به شاهد
۶۷	سایر شواهدی که می‌توان به دادگاه ارائه کرد
۶۸	آمادگی برای ارائه شواهد در دادگاه
۶۹	بهترین شیوه‌ها برای بازجویی و بازجویی متقابل شهود در دادگاه

۸۱

۳ پروتکل استانبول

۸۲

پروتکل استانبول (IP) چیست؟

۸۳

چرا پروتکل استانبول تهیه شد؟

۸۳

اهمیت بین‌المللی پروتکل استانبول چیست؟

مقدمه

شکنجه آشکارترین مورد نقض حقوق بشر است که در کنوانسیون‌های متعدد، ممنوعیت آن مورد تاکید قرار گرفته است. برخی از کنوانسیون‌های حقوق بشری توسط ایران به رسمیت شناخته شده و رعایت آن الزام حقوقی دارد و برخی مثل کنوانسیون منع شکنجه، هنوز به تصویب جمهوری اسلامی ایران نرسیده است.

اسناد بین‌المللی حقوق بشر که توسط ایران تصویب شده عبارتند از:

- کنوانسیون بین‌المللی رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی
- میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
- میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- کنوانسیون حقوق کودک
- کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت

پرسش کلیدی این است که معاهدات چگونه در سطح بین‌المللی عملیاتی و اجرا می‌شوند؟ مکانیسم‌های اجرایی معاهدات بین‌المللی به میزانی که فعالان حقوق بشر انتظار دارند قوی نیستند، اما به اندازه کافی که بتوانند توقعات اکثر کشورها را برآورده کنند قوی هستند. بسیاری از دولت‌ها با وجود الحاق به معاهدات بین‌المللی، حاضر به تسلیم در برابر یک سیستم بین‌المللی که ممکن است حاکمیت آنها را محدود کند نیستند. با این حال، هر دولت طرف یک معاهده موظف است اقداماتی را انجام دهد تا اطمینان حاصل شود که همه افراد در آن کشور می‌توانند از حقوق مندرج در معاهده برخوردار شوند. «نهادهای معاهده» سیستم یا مکانیسم اجرای معاهده اصلی حقوق بشر و پروتکل اختیاری کنوانسیون منع شکنجه را برعهده دارند.

نهادهای معاهده و شرح وظایف آن چیست؟ در مجموع ده نهاد معاهده حقوق بشر، متشکل از کارشناسان مستقل حقوق بشر وجود دارد که برای دوره‌های قابل تمدید چهار ساله توسط دولت‌های عضو نامزد و انتخاب می‌شوند تا بر اجرای معاهدات بین‌المللی حقوق بشر و پروتکل اختیاری کنوانسیون علیه شکنجه نظارت کنند. در واقع کار آنها نظارت به منظور پیشگیری از شکنجه و سایر رفتارها یا مجازات ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز در مکان‌های سلب آزادی است.

وظیفه نهادهای معاهده به این شرح است:

- گزارش کشورهای عضو در مورد نحوه اجرای حقوق بشر را بررسی می‌کنند؛
- به شکایات افرادی که ادعا می‌کنند حقوقشان تحت این معاهده توسط یک کشور عضو آن معاهده نقض شده، رسیدگی می‌کنند؛
- در صورت دریافت اطلاعات موثق حاوی نشانه‌های مستدل از نقض جدی، یا سیستماتیک کنوانسیون‌ها در یک کشور عضو، تحقیقات مشخص مربوط به آن کشور را انجام می‌دهند؛
- نظرات عمومی را تایید نموده و بحث‌های موضوعی را برای تفسیر مفاد معاهده یا معاهدات ترتیب می‌دهند.

اینجا مراد از «نظرات عمومی»، بررسی وضعیت عمومی حقوق بشر در گزارش ارائه شده توسط دولت‌هاست. وضعیت عمومی حقوق بشر را برخی شامل حق زندگی، حق دسترسی به غذای کافی و از این دست حقوق تعبیر کرده ولی برخی قائل به امور فراگیرتری مثل حقوق افراد دارای معلولیت، خشونت علیه زنان، حقوق اقلیت‌ها و ... می‌دانند.

کتابچه راهنمای پیش رو، با درنظر گرفتن تعهدات بین‌المللی ایران در حوزه حقوق بشر، می‌کوشد اطلاعات لازم برای دفاع از قربانیان شکنجه را به وکلای دادگستری ارائه و آنها را در برابر شکنجه‌گران توانمند سازد. ما این کتابچه را با این پرسش آغاز می‌کنیم که چگونه به عنوان وکلای دادگستری، می‌توانیم از منظر حقوق بشر، از حقوق موکلان خود در دادگاه‌های ایران دفاع کنیم؟

بخش اول: چگونگی
دفاع از قربانیان شکنجه
براساس قوانین داخله
ومعاهدات بین المللی
توسط وکلا

چگونگی دفاع از قربانیان شکنجه براساس قوانین داخلی و معاهدات بین‌المللی توسط وکلا

۱

آموزش قضات نسبت به حقوق موکلان خود، مندرج در معاهدات بین‌المللی

ایران موظف است که از برخورداری شهروندانش از حقوق تضمین شده در معاهداتی که به تصویب رسانده، اطمینان حاصل کند. در این حال دادگاه‌ها ممکن است نیاز به آموزش در مورد این مقررات داشته باشند، این فرصتی برای ما است تا به آنها کمک کنیم حقوقی را که ایران در اسناد بین‌المللی تضمین کرده، درک کنند. لذا اولین گام این است که ما باید بین آن حقوق و نقض حقوقی که موکل مان ممکن است توسط دولت تجربه کرده باشند، پیوند ایجاد کنیم.

۲

آشنایی با موارد رایج نقض حقوق بشر در بازداشتگاه‌ها

احتمال وقوع نقض حقوق شهروندی در بازداشتگاه‌ها امری معمول است که باید مورد دادخواهی قرار گیرد. موارد رایج نقض حقوق بشر در بازداشتگاه‌ها به این شرح است:

شرایط وحشتناک بازداشت
که ممکن است به رفتار ظالمانه
و غیرانسانی تبدیل شود؛

بازداشت خودسرانه؛

شکنجه و آزار
از جمله خشونت جنسی؛

فقدان دادرسی عادلانه؛

عدم رعایت قانون
و محرومیت از حمایت‌های
قانونی؛

نگه داشتن افراد در انفرادی
و منع برقراری هرگونه
تماس و ارتباط؛

تعریف شکنجه
و مصادیق آن

آشنایی با موارد رایج نقض
حقوق بشر در بازداشتگاه‌ها

آموزش قضات نسبت به
حقوق موکلان خود، مندرج
در معاهدات بین‌المللی

تعریف شکنجه و مصادیق آن

۳

براساس ماده ۱ کنوانسیون منع شکنجه، شکنجه عبارتست از:

**هر عملی که به وسیله آن درد یا رنج شدید، اعم
از جسمی یا روحی، عمداً بر شخص وارد شود؛**

**برای اهدافی مانند کسب اطلاعات یا اعتراف از فرد و
یا شخص ثالث، مجازات فرد برای عملی که او یا شخص
ثالثی مرتکب شده یا مشکوک به انجام آن است، یا
ارعاب یا اجبار فرد یا شخص ثالث یا هر عملی که
براساس تبعیض، اعمال شود؛**

**هنگامی که چنین درد یا رنجی به وسیله یا به تحریک
یا با رضایت یک مقام دولتی یا شخص دیگری که در
مقام رسمی عمل می‌کند، ایجاد شده باشد؛**

شکنجه شامل درد یا رنج ناشی از تحریم‌های قانونی ذاتی یا جانبی آن نمی‌شود مثل محکومیت به زندان که به موجب قانون و با رای دادگاه واجد صلاحیت صادر می‌شود، را نمی‌توان مصداق شکنجه دانست.

ایران کنوانسیون منع شکنجه را امضاء نکرده ولی شکنجه در معاهدات مختلف بین‌المللی منع شده که ایران به آن پیوسته از جمله اعلامیه جهانی حقوق بشر که در ماده پنج آن می‌گوید: «هیچکس نباید مورد شکنجه یا رفتار یا مجازات ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گیرد»، یا ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که تصریح دارد: «هیچکس نباید مورد شکنجه یا مجازات یا رفتار ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گیرد. به ویژه، هیچ کس را نمی‌توان بدون رضایت آزادانه خودش تحت آزمایش‌های پزشکی یا علمی قرار داد».

ممنوعیت شکنجه در کنوانسیون حقوق کودک نیز به صراحت آمده است. ماده ۳۷ این کنوانسیون می‌گوید: «هیچ کودک نباید تحت شکنجه یا سایر رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گیرد. برای جرایمی که افراد زیر هجده سال مرتکب می‌شوند، مجازات اعدام و حبس ابد بدون امکان آزادی نباید صادر شود.» ماده ۳۹ همین کنوانسیون نیز تصریح دارد: «کشورهای طرف کنوانسیون تمام اقدامات لازم را برای تسریع بهبود جسمی و روحی و سازش اجتماعی کودک که قربانی بی‌توجهی، استثمار، سوءاستفاده، شکنجه یا سایر اعمال خشونت‌آمیز، غیرانسانی و تحقیرکننده یا جنگ بوده است، انجام خواهند داد. این روند بهبودی و پیوستن مجدد به جامعه می‌بایست در محیطی که موجب سلامت، عزت نفس و احترام به حیثیت کودک شود، انجام گیرد.»

خشونت جنسی به مثابه شکنجه برای همه سنین

یکی از مصادیق رایج شکنجه در دوره بازداشت، خشونت جنسی است که علیه زنان و مردان در همه سنین اعمال می‌شود.

در واقع، خشونت جنسی علیه زندانیان و خانواده‌های آنها به حیث سلاح مورد استفاده قرار می‌گیرد. زیرا خشونت جنسی در نظر جامعه آنقدر شرم آور است که بسیاری از مردم به دلیل انگ و شرم؛ هرگز آن را گزارش نمی‌کنند یا اعتراف نمی‌کنند که برایشان اتفاق افتاده است. مرتکبین می‌توانند با ترس بسیار کمی از عواقب آن، افراد را مورد تجاوز و شکنجه جنسی قرار دهند. اعمال خشونت جنسی در زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها بسیار رایج است. در حالی که مجرمان تقریباً منحصرأ مردان هستند، قربانیان هم زن و هم مرد و البته کودکان هستند. گاهی مرتکبین خشونت جنسی به زنانی که آنها را مورد تجاوز قرار داده‌اند، پیشنهاد ازدواج می‌دهند، و گاهی برای توجیه تجاوز، «ازدواج» موقت ایجاد می‌کنند، اما این ازدواج، چه واقعی و چه غیر واقعی، نمی‌تواند خشونت و تجاوز را یک عمل قانونی و قابل قبول نشان دهد.

پرسش‌های کلیدی در ارزیابی احتمال شکنجه

به عنوان وکیل، در درک این حقیقت که آیا موکل شما شکنجه شده یا نه به پاسخ این پرسش‌ها نیاز دارید:

آیا قربانی از خشونت جنسی، از جمله برهنگی اجباری رنج برده است؟

آیا پلیس یا سایر مقامات، نقش مجری یا دستوردهنده داشته‌اند؟

آیا درد و رنج شدید جسمی یا روانی، عمدأ به قربانی تحمیل شده است؟

در زمان توسل به شکنجه و بدرفتاری یا قبل و بعد از آن، چه سوالاتی پرسیده شده است؟

قبل، حین یا بعد از شکنجه یا بدرفتاری چه گفته شده است؟

آیا می‌توانید انگیزه شکنجه را مشخص کنید؟

آیا از عناصر قهري از جمله خشونت، تهدید به خشونت، تهدید استفاده از خشونت در برابر دیگران، سلاح، دادن وعده‌ها و غیره استفاده شده است؟

آیا عنصر ارباب وجود داشته است؟

آیا از قربانی خواسته شده که چیزی را اعتراف یا سندی را امضا کند؟

هرچه اطلاعات بیشتری در پاسخ به این پرسش‌ها جمع‌آوری کنید، نتایج تحقیقات پربارتر و قوی‌تر خواهد بود. با این حال برای بدست آوردن اطلاعات کامل، تعجیل نکنید، با صبوری و وقت کافی، در پی پاسخ این پرسش‌ها باشید و همیشه مراقب باشید، موکل خود را به آسیب مجدد دچار نسازید. قبل از ملاقات با موکل‌تان در بازداشتگاه، ممکن است مفید باشد که با حداقل استانداردهای رفتاری سازمان ملل با زندانیان آشنایی پیدا کنید. این استانداردها، معیارهای قابل قبول برای بازداشت و زندان را مشخص می‌کند. موارد زیر را در نظر بگیرید و از موکل‌تان بپرسید:

قربانی در چه شرایطی نگهداری می‌شود؟ در مورد اندازه سلول، تعداد افراد در سلول، روشنایی و زمان بیرون رفتن از سلول، تهویه، غذا و آب، امکانات بهداشتی، جدایی زن و مرد، لباس مناسب و کافی و غیره سوال کنید.

آیا اصول دینی و عقیدتی از جمله ادای نماز، مراعات رژیم غذایی و ... نقض شده یا مورد بی‌احترامی قرار گرفته است؟

آیا موکل‌تان در سلول انفرادی نگهداری می‌شده؟ اگر چنین است، برای چه مدت؟

آیا دستکاری حسی مانند نور طولانی مدت، تاریکی طولانی مدت، سر و صدا، محرومیت از خواب وجود داشت؟

آیا تحرک موکل‌تان با استفاده از زنجیر، آهن، غل و زنجیر محدود شده بود؟

آیا به دلیل ازدحام بیش از حد موکل‌تان مجبور بوده در یک محدوده کوچک قرار بگیرد؟

آیا شواهدی از بیماری ناشی از عدم رعایت بهداشت وجود داشت؟

آیا تهدیدی علیه خانواده موکل‌تان و دیگران صورت گرفته است؟

آیا موکل‌تان مجبور به دیدن اتفاقات ناراحت‌کننده‌ای شده است؟

آیا عناصر تحقیر یا توهین وجود داشت؟

بدیهی است که اگر با موکل خود صحبت می‌کنید، حداقل آنها زنده هستند، اما ممکن است در زمانی که در بازداشت بودند، حق زندگی آنها به خطر افتاده باشد. موارد زیر را در نظر بگیرید و از موکل‌تان بپرسید:

آیا موکل‌تان دسترسی به هوای تازه و فضا برای ورزش کردن داشته؟

آیا موکل‌تان به غذا و آب کافی دسترسی داشته؟

آیا موکل‌تان در زمان بازداشت مورد خشونت شدید یا شرایط تهدیدکننده زندگی قرار گرفته بود؟

یکی دیگر از جنبه‌های بسیار مهم که باید به آن توجه کرد این است که موکل شما چگونه بازداشت شد؟ «آیا دستگیری خودسرانه بود؟» یعنی آیا بازداشت بر طبق قانون و روال قانونی صورت گرفته یا خیر؟ برای تعیین اینکه آیا فردی خودسرانه دستگیر و بازداشت شده، موارد زیر را در نظر بگیرید و از موکل خود در مورد آن سوال کنید:

پرسش ۴

توانایی این را دارد که قانونی بودن دستگیری و بازداشت خود را به چالش بکشد؟

پرسش ۳

دادگاه او در زمان معقول و قانونی دایر شده؟

پرسش ۲

در اسرع وقت در برابر قاضی آورده شده؟

پرسش ۱

در زمان دستگیری از دلیل اتهام مطلع شده؟

پرسش‌های اساسی قانونی بودن نحوه بازداشت

نحوه بررسی قانونی و ایمن موارد شکنجه با تمرکز بر نقش پزشکان و وکلا

چگونگی انجام تحقیقات ایمن و اینکه چگونه وکلا می‌توانند با پزشکان همکاری کنند تا شواهد شکنجه و رفتار یا مجازات ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز را افشا کنند؛ پرسشی است که در ادامه بحث به آن پاسخ داده می‌شود.

مصادیق شکنجه و بدرفتاری

مهمترین و رایج‌ترین مصادیق شکنجه عبارتند از:

چهار مورد اول، واضح و قابل رویت هستند. آنها روش‌های بسیار رایج شکنجه هستند، اگرچه، ممکن است با ابزارآلات متفاوت اعمال شده باشند. شکنجه‌های فیزیکی آشکارا می‌تواند ناشی از ضربه زدن با انواع زیادی از اشیاء، از باتوم گرفته تا چوب و کمر بند یا حتی آجر باشد. ابزار دقیق شوک الکتریکی و قراردادن آن بر روی بدن نیز بسیار متفاوت است. سوختگی سیگار به دلیل اندازه و شکل آنها به راحتی طبقه‌بندی می‌شود که نسبتاً رایج است.

قراردادن فرد در موقعیتی که فشار بیش از حد روی یک قسمت بدن وارد شود، می‌تواند اشکال مختلفی داشته باشند، از قرار دادن افراد به داخل یک محیط کوچک، تا مجبور کردن او به خم شدن در موقعیت‌های غیرطبیعی تا قرار دادن فرد در یک اتاق شلوغ که نمی‌توانند راحت بنشینند یا دراز بکشند. پوشاندن صورت و یا استفاده از سایر انواع چشم‌بند یا قراردادن کسی در تاریکی مطلق منجر به محرومیت حسی، سردرگمی، از دست دادن زمان و بی‌حسی می‌شود. قرار گرفتن طولانی مدت در معرض نورهای روشن یا سر و صدای بلند اغلب از خواب طولانی مدت جلوگیری می‌کند و همچنین می‌تواند منجر به سردرگمی، از دست دادن زمان و بی‌نظمی شود. تحقیر جنسی می‌تواند اشکال مختلف تحقیرآمیزی برای مردان و زنان داشته باشد، از جمله برهنگی اجباری، حرکات اجباری و تجاوز جنسی. به یاد داشته باشید که احتمال اتفاق تحقیر جنسی برای مردان به اندازه احتمال اتفاق آن برای زنان است. انزوای طولانی مدت، که به عنوان سلول انفرادی نیز شناخته می‌شود، تأثیرات بی‌شماری بر توانایی انسان در تعامل با دیگران، اعتماد، انعطاف‌پذیری و غیره دارد. دستکاری دما - قرار دادن افراد در معرض گرمای شدید یا سرمای شدید - می‌تواند اثرات فیزیکی و روانی متعددی ایجاد کند. تهدید کلامی علیه زندانی و یا خانواده او، اضطراب و تأثیرات روانی بی‌اندازه‌ای را به همراه دارد.

چرا دولت‌ها شکنجه و چگونه آن را توجیه می‌کنند؟

گزارش‌های موثق نشان داده‌اند که اکثر (به طور بالقوه همه) دولت‌ها در سراسر جهان به یک یا برخی از دلایل زیر تا حدی درگیر شکنجه می‌شوند.

مخالفت سیاسی
حذف رقبا - شکستن جوامع
- ارباب

اجرای قانون
اعتراف اجباری و جمع‌آوری
اطلاعات برای رسیدگی به جرایم

امنیت ملی
درهم شکستن تروریست‌های
مزنون

شکنجه در سرتاسر جهان حتی در به اصطلاح «نظام‌های دموکراتیک» اتفاق می‌افتد. هدف آن از بین بردن عمدی رفاه جسمی و عاطفی افراد و گاهی حیثیت و اراده کل جوامع است. بسیاری از مجرمان تلاش می‌کنند تا اعمال شکنجه و بدرفتاری خود را با آوردن دلایلی مثل نیاز به جمع‌آوری اطلاعات توجیه کنند.

شکنجه به نام امنیت ملی یک اتفاق رایج در سراسر جهان است. ما شاهد این هستیم که این کلیشه مکرراً در تلویزیون و فیلم‌ها پخش می‌شود که در آن «آدم‌های خوب» باید جلوی «آدم‌های بد» را برای اجتناب از انجام جنایات علیه جمعیت‌های بزرگ بگیرند و تنها راه مجبور ساختن آنها برای به اشتراک گذاشتن جزئیات مهم، شکنجه آنها است. اما این کلیشه فیلمی یک پدیده واقعی با پیامدهای ویرانگر برای افراد آسیب‌دیده است. کشورها اغلب از تروریسم به عنوان توجیهی برای نیاز به شکنجه مستمر زندانیان به منظور جمع‌آوری اطلاعات یاد می‌کنند.

با این حال، واقعیت این است که اکثر منابع - از جمله منابع نظامی که پرسنل آنها ادعایی شکنجه تروریست‌ها را کرده‌اند - اعتراف می‌کنند که اطلاعات جمع‌آوری شده تحت چنین شرایطی، اغلب معتبر یا مفید نیستند. چرا؟ زیرا افراد تحت فشار شدید اغلب هر چیزی می‌گویند تا شکنجه‌گر را متوقف کنند. حتی اگر پاسخ‌های مورد نظر بازجو را نداشته باشند، ممکن است مطالبی را بیان کنند و سرنخ‌های نادرستی ارائه دهند تا از شکنجه نجات پیدا کنند. به این ترتیب زمان حساس برای تعقیب سرنخ‌های نادرست تلف می‌شود. بسیار مهم است که با این روایت نادرست که شکنجه راه مهمی برای جمع‌آوری اطلاعات است، مبارزه

کرد. باید نشان داد که این عمل نه تنها جنایتکارانه و غیرانسانی است، بلکه برای اهداف ذکر شده توسط کشورهای بی‌گناهی که از آن استفاده می‌کنند نیز بی‌اثر است.

مجریان قانون در سراسر جهان نیز به طور مرتب از شکنجه استفاده می‌کنند تا مظنونان را به اعتراف به جنایات و/یا نام بردن از سایر مجرمان دخیل در جنایات وادار کنند. شکنجه اغلب حتی در موقعیت‌های کم‌خطر که هیچ اضطراری یا تهدیدی برای امنیت عمومی وجود ندارد، رخ می‌دهد. مجری قانون می‌تواند به دلیل تنبلی ترجیح دهد که یک مظنون را به جای انجام تحقیقات مناسب مورد ضرب و شتم قرار دهد تا اعتراف کند.

سومین توجیه رایج برای کشورهای بی‌گناهی که از شکنجه استفاده می‌کنند، نیاز به سرکوب مخالفت‌های سیاسی است. البته، این توجیه ممکن است کمتر از توجیه مبارزه با تروریسم در بین عموم مردم محبوب باشد، با این وجود، پشت درهای بسته، اغلب به عنوان راهی برای ارباب و حذف رقبا و شکستن جوامعی که ممکن است مخالفت‌های سیاسی در آنها افزایش یابد، مورد بحث قرار می‌گیرد.

بی‌اعتباری ادله و شواهد حاصله از شکنجه یا بدرفتاری

تحت هیچ شرایطی، اعترافات گرفته شده تحت شکنجه نباید توسط دادگاه پذیرفته شود. اگر اقرار به دست آمده از طریق شکنجه یا فشار تنها دلیل علیه متهم باشد، قاضی باید تصمیم بگیرد که مبنایی برای محکومیت وجود ندارد. بنابراین:

وکلا باید به استفاده از تمام شواهد به دست آمده تحت شکنجه یا زمانی که مظنون در شرایط ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز نگهداری شده، اعتراض کنند.

در مواردی که قربانی ادعا می‌کند که تحت شکنجه اعتراف یا اظهاراتی کرده، دادستان به حکم قاضی باید ثابت کند که در زمان اعتراف یا اظهارات هیچ شکنجه یا بدرفتاری صورت نگرفته است.

در مواردی که دادستان قادر به انجام این مسئولیت نیست، از قاضی درخواست کنید که اجازه استفاده از اقرار یا هر بیانی را که در نتیجه شکنجه بدست آمده، به عنوان مدرک ندهد.

راهبردهای قانونی برای مقابله با شکنجه

- به منظور تشویق قضات به پذیرش استدلال‌های جدید یا بدیع، به فقه مثبت کشورهای همسایه یا کشورهای با نظام حقوقی مشابه مراجعه کنید.
- در صورت امکان از واضح‌ترین موارد برای استدلال‌تان استفاده کنید، به عنوان مثال، بیشتر شواهد پزشکی برای اثبات صدمات جسمی و روانی تهیه کنید تا مطمئن شوید که هر دو نوع شکنجه بخشی از رویه قضایی کشور گردد.
- ممنوعیت شکنجه هم در قوانین داخلی و هم در قوانین بین‌المللی مورد تأکید قرار گرفته، بنابراین برای مقابله با شکنجه از راه‌های قانونی به این موارد استناد کنید:
- همیشه با استدلال‌های قوی مبنی بر قانون اساسی که به خوبی در فرهنگ حقوقی ایران جا افتاده است، شروع کنید.
- به تعهدات ایران به معاهدات بین‌المللی از جمله کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک استناد کنید.

و/ یا سایر اصول در زمینه انتقال مسئولیت اثبات عدم شکنجه به مقامات مربوطه دادخواهی کنید. برای مثال اگر فرد در نتیجه شکنجه به درمانگاه انتقال داده می‌شود، مسئولیت ثابت کردن اینکه شکنجه واقع نشده باید به دوش نهادی باشد که مسئولیت نگهداری از فرد مذکور را به عهده داشته است.

- برای ترویج برگزاری جلسات آموزشی برای قضات در مورد حفاظت افراد در برابر شکنجه و همچنین در مورد نقش خاص قوه قضاییه در پیشگیری و مجازات شکنجه و به طور کلی در مورد تعهدات بین‌المللی ایران در این زمینه، دادخواهی کنید.
- دادخواهی برای تصویب کنوانسیون علیه شکنجه در ایران می‌تواند مخاطره‌آمیز باشد ولی تلاشی موثر است که باید برای آن هزینه کرد.

بنابراین در مقابله با شکنجه و در دفاع از موکل خود:

- قوانین ملی را بررسی کنید تا مطمئن شوید که با اصول منع شکنجه در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک مطابقت دارد.
- پیشنهاد کنید تا ارزیابی‌های پزشکی قانونی (که توسط متخصص پزشکی غیر دولتی به انتخاب بازماندگان یا قربانیان انجام می‌شود) در صورت ادعای شکنجه، به صورت اجباری انجام شود.
- برای اینکه ارزیابی‌های پزشکی قانونی انجام شده توسط متخصصان پزشکی غیر دولتی در دادگاه با همان وزنی که شهادت یک پزشک دولتی دارد قابل قبول باشد، دادخواهی نمایید.
- برای اصلاح قوانین دادگاه‌ها و قوانین آیین دادرسی

نقش وکلا در گزارش‌دهی موارد شکنجه

وکلا در زمینه شناسایی و گزارش‌دهی موارد شکنجه در خط مقدم هستند. آنها اغلب اولین کسانی هستند که هنگام صحبت با موکلان خود و یا بازدید از بازداشتگاه یا سایر مراکز نگهداری شواهدی از شکنجه را مشاهده می‌کنند. بنابراین وکلا به طور منحصر به فردی برای مقابله با معافیت از مجازات شکنجه و جلوگیری از موارد آتی موقعیت مناسب دارند. راه‌های زیادی وجود دارد که وکلا می‌توانند در زمینه مبارزه با شکنجه کمک کنند. راه‌هایی شامل:

جمع‌آوری شواهدی از شکنجه که ممکن است مقامات را وادار به آغاز و یا بازگشایی مجدد تحقیقات کند

جمع‌آوری شواهد برای حمایت از ادعاهای جبران خسارت توسط قربانیان

مستندسازی شکنجه برای استفاده در دادرسی‌های قانونی حال یا آینده

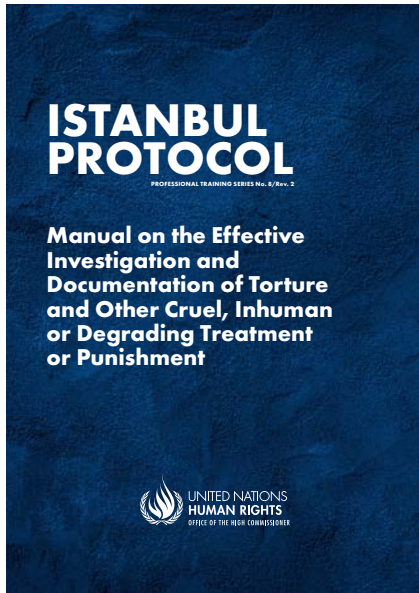
مستندسازی ناکافی در تحقیق موارد شکنجه، برغم در دسترس بودن شواهد و یا شناسایی کاستی‌ها در تحقیقات و یا ایجاد زمینه برای آغاز تحقیقات مجدد

ارائه شواهدی از شکنجه که باعث حمایت از تحقیقات یا پیگردهای جاری در سطح ملی یا بین‌المللی می‌شود

انجام این اقدامات می‌تواند مخاطره‌آمیز باشد. بسیار مهم است که در نظر بگیرید که بدون اینکه خود یا موکل خود را در معرض خطر قرار دهید، چه کاری می‌توانید انجام دهید تا شکنجه را به طور ایمن و مؤثر بررسی کنید. از سوی دیگر، کوتاهی در انجام هر کاری اغلب می‌تواند منجر به آسیب‌های بیشتر برای افراد درگیر شود.

مقامات دولتی و ماموران دادگاه موظفند به جرایم شکنجه و بدرفتاری رسیدگی کنند. چرا که طبق معاهدات بین‌المللی از جمله میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک، دولت‌ها مکلف به تضمین عدم وقوع شکنجه و پیشگیری از نقض حقوق بشر هستند، بنابراین آنها در اجرای تعهدات بین‌المللی باید از تحقیق و افشای شکنجه استقبال و با متخلف برخورد کنند.

هدف از تحقیق در پروسه کشف موارد شکنجه و اصول کلیدی

براساس پروتکل استانبول، «برای اثبات حقایق مربوط به ادعایی وقوع شکنجه، با هدف شناسایی مسئولین و تسهیل تعقیب آنها، یا برای استفاده در چارچوب سایر رویه‌های طراحی شده برای احقاق جبران خسارت برای قربانیان»، تحقیق یکی از مهمترین گام‌هایی است که باید برای کشف و مقابله با شکنجه برداشت. تحقیقات در حوزه شکنجه واجد اصولی است که رعایت آن، حصول نتیجه مؤثر را ممکن می‌سازد.

اصول کلیدی برای تحقیقات مؤثر در مورد شکنجه عبارتند از:

باید به جلسات استماع و هرگونه اطلاعات مربوط به تحقیقات دسترسی داشته باشند و باید حق ارائه شواهد را داشته باشند؛

• اگر احتمال آسیب و ضرر به شاهدان در جریان تحقیقات وجود دارد؛ (مثلاً اگر شهادت آنها می‌تواند مستلزم اتهامات جنایی علیه‌شان باشد) باید اجازه داشته باشند که از حمایت یک وکیل برخوردار باشند؛

• محقق باید به طور واضح از شهود سؤال کند و طرفین دادرسی باید مجاز به ارائه سوالات کتبی به شاهدان باشند؛

• بازداشت‌شدگان باید حق دریافت ارزیابی پزشکی جایگزین توسط یک متخصص بهداشتی واجد شرایط را داشته باشند و این ارزیابی جایگزین باید به عنوان مدرک قابل قبول توسط دادگاه‌های ملی پذیرفته شود؛

• بازرسان باید متخصص، صالح، بی‌طرف و مبری از ظن و مستقل از مقام‌های باشند که عاملان احتمالی شکنجه برای آنها کار می‌کنند؛

• روش‌های تحقیق باید با بالاترین معیارهای حرفه‌ای مطابقت داشته باشد و یافته‌ها باید به اطلاع عموم برسد؛

• بازرسان باید اختیار و تعهدی برای به دست آوردن تمام اطلاعات لازم برای تحقیق را داشته باشند؛

• هر کس که ادعا می‌شود در شکنجه دست داشته، باید از هر موقعیتی که احتمالاً می‌تواند بر قربانیان، شاهدان و خانواده‌های آنها و یا بازرسان کنترل داشته باشد؛ حذف شود؛

• بازرسان باید اختیار کمک گرفتن از کارشناسان حقوقی و پزشکی بین‌المللی را داشته باشند؛

• قربانیان شکنجه، وکیل آنها و سایر اشخاص ذینفع

حداقل اجزای تحقیق موارد شکنجه

مؤلفه‌های اساسی متشکله تحقیق در حوزه شکنجه عبارتند از:

دریافت اظهارات از قربانی یا قربانیان شکنجه؛

بازیابی و حفظ شواهد، از جمله شواهد پزشکی مربوط به شکنجه به منظور کمک به هرگونه تعقیب بالقوه افراد مسئول؛

شناسایی شاهدان احتمالی و دریافت اظهارات آنها در مورد ادعایی شکنجه؛

تعیین چگونگی، زمان و مکان وقوع حوادث و همچنین هرگونه الگوی عملی که ممکن است در نتیجه شکنجه ایجاد شده باشد؛

گرفتن اظهارات از قربانی در مورد ادعای شکنجه واضح‌ترین و مهم‌ترین مورد است. بدون صحبت مستقیم با قربانی نمی‌توانیم جهت حرکت خود را در انجام تحقیقات مشخص کنیم. مهمتر از آن، بدون شنیدن مستقیم از قربانی، نمی‌توانیم بدانیم چه اقداماتی را باید برای محافظت از قربانی در نظر بگیریم.

شناسایی شهود برای تایید ادعای قربانی و همچنین برای ایجاد وجود بالقوه شکنجه و بدرفتاری دوامدار و یا مکرر در یک مرکز خاص و یا توسط یک فرد خاص، بسیار مهم است. در نهایت، درک ویژگی‌های چگونگی، زمان و مکان وقوع شکنجه و بدرفتاری، اساس شکایت را تشکیل می‌دهد و دیگران را در مورد الگوهای اعمال و سوء استفاده‌هایی که در حال وقوع هستند آگاه می‌سازد. سه نوع شواهد برای بررسی شکنجه وجود دارد:

شهادت شاهد

مدارک پزشکی

شواهد و مدارک
از صحنه جرم

بباید هر یک را با جزئیات بیشتری در نظر بگیریم. با مدارک صحنه جرم شروع کنیم. واقعیت تاسف بار این است که اگر شکنجه در بازداشتگاه پلیس اتفاق بیفتد، اکثر وکلا یا سایر بازرسان به شواهد و مدارک صحنه جرم دسترسی نخواهند داشت. مقامات ممکن است قبل از اینکه کسی ادعاها را بشنود کل صحنه را تمیز کند.

نقش متخصصان پزشکی

متخصصان پزشکی می‌توانند مزایای زیادی برای وکلا و هم برای قربانیان در جریان تحقیقات شکنجه و بدرفتاری فراهم کنند. دانش تخصصی آنها می‌تواند وکلا را در کارشان راهنمایی کند، اسناد پزشکی قانونی قانع کننده را برای دادگاه فراهم کند، و نیازهای قربانی را برای کمک در مراحل بعد از شکنجه برآورده کند.

با این حال، مهم است به یاد داشته باشید که همه پزشکان متحدان مفیدی نخواهند بود. در واقع، در بسیاری از موقعیت‌ها، پزشکان به طور فعال در انجام شکنجه - اگر نگوئیم مستقیماً آن را اجرا می‌کنند - درگیر می‌شوند. به طور مثال پزشکان از عمل شکنجه با نظارت از وضعیت سلامت قربانی در جریان شکنجه و کوشش اینکه او در جریان شکنجه زنده بماند؛ به صورت غیر مستقیم حمایت می‌کنند. با این حال ما به پزشکان نیاز داریم برای:

- انجام ارزیابی‌های پزشکی قانونی طبق پروتکل استانبول برای ارائه به دادگاه؛
- کمک برای اطمینان از اینکه وکلا سؤالات درستی را در رابطه با جمع‌آوری اطلاعات طرح و شواهد لازم برای کمک به تشکیل پرونده را جمع‌آوری می‌کنند؛
- کمک به وکلا برای درک عواقب شکنجه، بر قربانی، به شمول آسیب‌هایی مثل PTSD و

شواهد صحنه جنایت

گردآوری شواهد صحنه وقوع جنایت یکی از مهمترین کارها در کشف شکنجه است. چنین شواهدی را باید در اسرع وقت مستند ساخت:

در صورت امکان، یک بازپرس آموزش دیده باید تمام شواهد مادی/ فیزیکی را مطابق با رویه‌های تعیین شده مثل برجسب زدن و حفاظت از طریق زنجیره‌ای از روش‌های نگهداری، جمع‌آوری و ثبت کند.

مواد شامل نمونه‌های خون، الیاف، لباس، و مواد دیگر می‌باشد.

شواهد پزشکی-قانونی

شواهد پزشکی، که گاهی اوقات «شواهد پزشکی قانونی» نامیده می‌شود، می‌تواند یکی دیگر از شواهد قانع کننده برای ارائه به دادگاه باشد. پروتکل استانبول، راهنمایی‌های دقیقی را برای پزشکانی که این نوع شواهد را جمع‌آوری می‌کنند، تعیین کرده است. شواهد پزشکی قانونی تعیین کننده است چراکه:

ارزیابی‌های پزشکی قانونی می‌تواند از اظهارات قربانی در زمینه وقوع شکنجه حمایت کند و حتی تأیید کند که شکنجه رخ داده است؛

گزارش‌های پزشکی دقیق ممکن است برای اهداف مختلف، از جمله تعقیب مجرمان، دعاوی مدنی، و درخواست پناهندگی در کشورهای دیگر به دادگاه ارائه شود.

مصاحبه با قربانیان و شاهدان

شما ممکن است به مجرم احتمالی و یا فردی که از او شکایت شده، دسترسی نداشته باشید و حتی ندانید که او کیست. همچنین ممکن است به قربانی دسترسی نداشته باشید، حتی اگر موکل شما باشد. ممکن است ندانید که شاهدان بالقوه چه کسانی هستند. در حالت ایده‌آل، زمانی که شما شروع به بررسی و برقراری ارتباط با موکل تان و یا خانواده او می‌کنید، این اطلاعات بر ملا می‌شود. این می‌تواند یک روند بسیار کند باشد. برای اینکه از آسیب به خود، موکل تان و یا دیگران جلوگیری شود؛ نباید عجله کنید. بازپرس باید سعی کند تا حد امکان اطلاعات زیر را از طریق مصاحبه با قربانی به دست آورد. نقش مصاحبه‌کننده در چنین روندی به دست آوردن اطلاعات موثق از مصاحبه‌شونده، به منظور اثبات حقایق مرتبط در رابطه با شکنجه است. در مصاحبه با قربانی شکنجه به پاسخ این پرسش‌ها نیاز دارید:

- شرایط که منتج به شکنجه گردیده، از جمله دستگیری یا ربودن و بازداشت؛
- تاریخ و زمان تقریبی شکنجه؛
- شرح دقیق افراد درگیر در دستگیری، بازداشت و شکنجه؛
- محتویات آنچه به شخص گفته شده یا خواسته شده؛
- شرح روال معمول در محل بازداشت و واقعات بدرفتاری؛
- شرح مشخصات شکنجه، از جمله روش‌های مورد استفاده در جریان شکنجه؛

جلوگیری از آسیب رساندن مجدد به قربانی در طول مصاحبه؛

- آماده ساختن وکلا برای درک دشواری‌های مربوط به بحث شکنجه و درک «واکنش» یا «پاسخ» غیرمنتظره قربانیان در جریان سوال و جواب؛
- ارجاع قربانیان شکنجه به خدمات و مراقبت‌های لازم؛

با این حال بسیاری از دولت‌ها پزشکان را در بازداشتگاه‌ها مجبور می‌کنند در شکنجه شرکت کنند. پزشکان ممکن است به میل خود و یا به اجبار در شکنجه دخیل شوند که این باعث ایجاد وضعیت مثل «وفاداری متضاد» می‌شود. این اصطلاح به وضعیتی اشاره دارد که در آن پزشکان وظیفه دارند به تعهد خود برای ارائه بهترین مراقبت ممکن به بیماران خود وفادار باشند و به نفع آنها عمل کنند، اما گاهی اوقات وقتی کارفرما یا مرجع دیگری آنها را مجبور به انجام رفتار برعکس آن می‌کند؛ مجبور به نقض این وفاداری در برابر بیمار می‌شوند.

بنابراین پزشکان می‌توانند با مشارکت داشتن در شکنجه مشکلات بالقوه ای به این شرح ایجاد کنند:

- سرپا نگه داشتن بازداشت‌شدگان برای بازجویی بیشتر؛
- محروم ساختن از مراقبت‌های پزشکی؛
- تجویز داروهایی که ذهن را تغییر می‌دهد؛
- عدم گزارش تخلف؛
- نظارت و بررسی آسیب‌های ناشی از شکنجه؛
- استفاده از داده‌های به دست آمده برای کمک به اصلاح تکنیک‌های بازجویی و شکنجه؛

مثلاً مصاحبه شونده می‌تواند محل بازداشت و یا محلی که شکنجه یا بدرفتاری رخ داده، و همچنین ابزار شکنجه را نقاشی کند.

محققین نباید انتظار داشته باشند که در طول یک مصاحبه، شرح کامل رویدادها را به دست آورند. به دست آوردن اطلاعات دقیق مهم است، اما سؤالات مربوط به شکنجه، تحقیق جنسی و تجاوز جنسی ممکن است برای قربانی آسیب‌زا باشد و شاید موجب آسیب دوباره به قربانی شود.

بازرسان باید بدانند که برهنگی اجباری، لمس کردن، اعمال وحشیانه یا تحقیرآمیز یا ضربه یا شوک الکتریکی به اندام تناسلی اغلب توسط قربانی به عنوان تجاوز جنسی تلقی نمی‌شود. بعلاوه ممکن است کودکان مفهوم تجاوز جنسی را درک نکرده یا آن را به عنوان شکنجه شناسایی نکنند. در حالیکه این اعمال همگی تمامیت جسمی فرد را نقض می‌کنند و باید به عنوان تجاوز جنسی شناخته شوند. اغلب، قربانیان تجاوز جنسی چیزی نمی‌گویند یا حتی هرگونه تجاوز جنسی را انکار می‌کنند. در بسیاری حالات فقط در ملاقات دوم یا حتی سوم، در صورتی که بازپرس رابطه قوی با طرف مقابل برقرار کرده باشد، جزئیات بیشتر در مورد تاریخچه تجاوز جنسی بدست می‌آید.

• اینکه آیا فرد مورد تجاوز جنسی قرار گرفته یا خیر؛

• جراحات جسمی وارد شده در جریان شکنجه؛

• شرح سلاح‌ها یا دیگر اشیاء فیزیکی که مورد استفاده قرار گرفته؛

• هویت شاهدان شکنجه؛

تعیین تاریخ و زمان تقریبی حوادث شکنجه، از جمله زمانی که آخرین مورد شکنجه یا بدرفتاری رخ داده، ممکن است آسان نباشد، زیرا ممکن است چندین مکان و عامل درگیر باشند. انتظار داشته باشید تسلسل تاریخی در شرح وقایع شکنجه گاهی نادرست و گیج کننده باشند. برای کسی که شکنجه شده یا مورد رفتار ظالمانه و غیرانسانی قرار گرفته، تمرکز بر عنصر زمانی وقوع این حوادث اغلب دشوار است. قربانیان اغلب نمی‌دانند دقیقاً کجا برده شده‌اند، زیرا با چشم‌های بسته یا نیمه هوشیار بوده‌اند. با کنار هم قرار دادن شهادت‌های همگرا، ممکن است بتوان مکان‌ها، روش‌ها و حتی عاملان خاص را «تجسم» کرد.

دوباره افرادی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در دستگیری، بازداشت و شکنجه یا بدرفتاری دخیل هستند، سوالات را با جزئیات بیشتر تهیه کنید. از جمله می‌توانید در مورد ساختار و مراحل فرماندهی در محل بازداشت، اینکه آیا قبلاً یکی از آنها را می‌شناختند یا خیر، لباس، جای زخم، خالکوبی، قد، وزن مرتکبین، هر چیز غیرعادی در مورد آناتومی، زبان و لهجه مرتکب، اسم، از جمله نام مستعار استفاده شده، سوال بپرسید.

در صورتی که قربانی مایل به ترسیم باشد، می‌توان توضیحات را با تصاویری در مورد واقعه تکمیل کرد:

محدودیت‌ها در مصاحبه با قربانی

محدودیت‌ها در مصاحبه با قربانی، محدود به این موارد نیست ولی اهم آن به این شرح است:

احتمالاً در اظهارات قربانی ناسازگاری‌ها و شبهاتی وجود دارد. این لزوماً به معنای این نیست که واقعات تعریف شده واقعی نیست؛

بسیاری از بازماندگان شکنجه در نتیجه تحمل انواع شکنجه که متحمل شده‌اند؛ ممکن است به اختلال شناختی دچار شده باشند؛

ممکن است برای بدست آوردن تمام جزئیات و یا بیشتر جزئیات مربوط به داستان چندین مصاحبه انجام شود و زمان بر باشد، در این فرآیند نباید عجله کرد زیرا ممکن است باعث ایجاد آسیب مجدد به قربانی شود؛

ارزیابی احتمال شکنجه

در ارزیابی احتمال شکنجه به پاسخ این پرسش‌ها نیاز دارید:

آیا او از خشونت جنسی، از جمله برهنگی اجباری رنج برده است؟

آیا پلیس یا سایر مقامات در مشارکت یا دستور دادن به سوء استفاده نقش داشته‌اند؟

آیا درد و رنج شدید جسمی یا روانی عمداً به آنها تحمیل شده است؟

در زمان استفاده از اعمال درد و شکنجه و یا قبل و بعد آن چه سوالاتی پرسیده شد؟

بلافاصله قبل، حین یا بعد از ایجاد درد و شکنجه چه گفته شد؟

آیا می‌توانید انگیزه رنج و شکنجه را مشخص کنید؟

آیا از عناصر قهری از جمله خشونت، تهدید به خشونت، تهدید استفاده از خشونت در برابر دیگران، سلاح، عدم توازن قدرت، دادن وعده‌ها و غیره استفاده شد؟

آیا عنصر ارباب وجود داشت؟

آیا از قربانی خواسته شد که چیزی را اعتراف کند یا سندی را امضا کند؟

هرچه اطلاعات بیشتری در مورد هر یک از این موارد جمع‌آوری کنید، تحقیقات شما قوی‌تر خواهد بود. با این حال، بسیار مهم است که در حین بررسی و پاسخ قربانیان به این سوالات صبور باشید. انتظار نداشته باشید که به سرعت از این لیست عبور کنید. برای بدست آوردن همه این اطلاعات ممکن است شما چندین مصاحبه انجام دهید و هر کدام چندین ساعت طول کشد.

این نکته را در نظر داشته باشید که پیش از ارزیابی احتمال شکنجه در دوره بازداشت، لازم است تا حداقل استانداردهای سازمان ملل برای رفتار با زندانیان را ببینید تا برای تان دقیق روشن باشد که چه رفتاری خلاف قانون است سپس به بررسی اظهارات موکل خود بپردازید تا بدانید کدام رفتار می‌تواند مصداق نقض این معیارها بوده باشد.

ارزیابی خطر و تهدیدات

پس از طراحی پرسش‌ها و کسب آمادگی برای انجام مصاحبه‌ها، لازم است ارزیابی خطر انجام شود. ارزیابی خطر پیش از مصاحبه و در طول پروسه تحقیق صورت می‌گیرد. پس از آن، باید طرح کاهش خطر را تدوین و پیوسته آن را بازبینی کرد تا نسبت به مناسب بودن آن اطمینان حاصل شود. وکلا باید همیشه از خود بپرسند: «آیا در این مرحله مزایا بر خطرات آن بیشتر است؟»

برخی نگرانی‌های کلی و خطرات احتمالی که برای موکل تان، خانواده او، خودتان، همکاران و خانواده‌تان ممکن است محتمل باشد را در نظر بگیرید.

در ارزیابی خطر، دانستن پاسخ این پرسش‌ها تعیین کننده است:

آیا موکل تان همچنان در بازداشت است؟ اگر چنین است، آیا در یک مکان امن هستیم و یا می‌توانیم مکانی امن پیدا کنیم که شکنجه‌کنندگان نتوانند صدای ما را بشنوند؟

آیا احتمال توقیف یا دداشت‌ها وجود دارد؟

آیا می‌توانیم با خیال راحت مکالمات را ضبط کنیم؟

آیا می‌توانیم با خیال راحت از زخم‌ها یا سایر شواهد شکنجه عکس بگیریم؟

آیا بحث در مورد این موضوعات در حال حاضر خطر آسیب مجدد به موکل را دارد؟

در صورت ادامه تحقیقات، عواقب بالقوه برای موکل و اعضای خانواده او چیست؟

در صورت ادامه تحقیقات، عواقب بالقوه برای من، همکاران و اعضای خانواده ام چیست؟

مصاحبه با شاهدان بالقوه شکنجه

بعد از اینکه مصاحبه با قربانی کامل یا حداقل شروع شد، وقت آن است که شاهدان بالقوه شناسایی شوند. چه کسی در موقعیتی است که اطلاعات مربوط به شکنجه و رویدادهای مرتبط را ارائه دهد؟ این ممکن است شامل هر کسی باشد که مدت کوتاهی قبل از دستگیری با قربانی بوده یا شاهد دستگیری بوده است. همچنین می‌تواند شامل پزشکان و کسانی باشد که ممکن است در مورد وضعیت سلامت قربانی قبل از دستگیری شهادت دهند. اگر بتوانید با سایر بازداشت‌شدگانی که در همان مرکز بودند مصاحبه کنید، باید اقدامات لازم را برای کسب رضایت آگاهانه آنها انجام دهید و از آنها در برابر انتقام‌جویی که ممکن است پس از صحبت با شما با آن روبرو شوند، محافظت کنید.

شاهدان احتمالی شکنجه عبارتند از:

- سایر بازداشت‌شدگان ممکن است یا شاهد عینی شکنجه بوده باشند یا با ارائه گزارشی از شکنجه خود، شهادت قربانی و سایر شواهد را در رابطه به تحقیقاتی که شما انجام می‌دهید، تأیید کنند.
- کارکنان زندان و افسران پلیسی که یا در زمان وقوع شکنجه حضور داشته‌اند یا ممکن است از شکنجه و یا عاملان آن مطلع شده باشند.
- انتظار این را هم داشته باشید که احتمالاً برای ممانعت از انجام تحقیقات بعضی مقامات برکنار شوند.
- بازپرس باید در اسرع وقت پس از دریافت شکایت تحقیقات را آغاز کند تا تبانی برای پنهان کردن شکنجه به حداقل برسد و این مصاحبه‌ها باید به صورت فردی انجام شود نه گروهی.

پیگیری
از بازپرس

مقاماتی که برای ممانعت
از انجام تحقیقات برکنار
شده‌اند

کارکنان زندان و
افسران پلیس

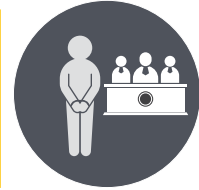
سایر
بازداشت‌شدگان

اصل habeas corpus چیست؟

اصل habeas corpus بر قانونی بودن بازداشت دلالت دارد. بند ۴ ماده ۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی می‌گوید: «هر کس که با دستگیری یا بازداشت از آزادی محروم شود، حق دارد تا از یک دادگاه درخواست کند که قانونی بودن بازداشت او را بدون تأخیر بررسی کند و در صورت غیر قانونی بودن بازداشت دستور آزادی او را صادر کند.» بند ب ماده ۳۷ کنوانسیون حقوق کودک نیز تصریح دارد: «هیچ کودکی نباید به طور غیرقانونی یا خودسرانه از آزادی خود محروم شود. دستگیری، بازداشت یا حبس طفل باید مطابق قانون بوده و صرفاً به عنوان آخرین اقدام و در کوتاه‌ترین مدت مناسب به کار رود.»

بنابراین اصل Habeas Corpus تصریح دارد:

در این اصل ایجاب می‌کند که یک فرد بازداشت شده باید در برابر قاضی حاضر و یا به دادگاه معرفی شود، مگر اینکه دلایل قانونی برای بازداشت وی ارائه شود.

این اصل قاضی را قادر می‌سازد تا تأیید کند که آیا بازداشت شده هنوز زنده است و آیا مورد شکنجه یا آزار جسمی یا روانی قرار گرفته است یا خیر.

قضات و وکلای دادگستری باید نسبت به علائمی مانند وضعیت، ظاهر و رفتار زندانی و رفتار افسران پلیس یا نگهبانان زندان و سایر افراد حاضر دقت کنند تا ببینند آیا ممکن است شکنجه صورت گرفته باشد یا خیر.

قضات و وکلای دادگستری باید هرگونه ادعای شکنجه را ثبت کنند، دستور معاینات پزشکی را در مواردی که به نظر می‌رسد ممکن است فرد بازداشت شده شکنجه شده باشد، صادر دهند. آنها باید اقدامات لازم را برای اطمینان از تحقیق سریع و کامل در مورد اتهامات انجام دهند.

بخش دوم: فرآیند دفاع
از قربانیان شکنجه

فرآیند دفاع از قربانیان شکنجه

پرونده سازی: برنامه‌ریزی پرونده، قابل قبول بودن شواهد، قابلیت اطمینان شواهد و انواع مسئولیت

در جریان دادخواهی هر مورد شکنجه و هر قربانی، وکیل باید روی عناصر تشکیل پرونده، از جمله فرآیند برنامه‌ریزی پرونده، شواهد، قابل پذیرش بودن شواهد، قابلیت اطمینان بر شواهد و عناصر جنایی تمرکز کند. برنامه‌ریزی برای ورود به یک پرونده کاری است که هر وکیلی در اولین مرحله انجام می‌دهد. برنامه‌ریزی موردی شامل تشخیص مشکل موکل، شناسایی راه‌حل‌های ممکن و شناسایی راهکاری‌های عملی ممکن برای پیشنهاد به موکل است. این به معنای طرح تصویری کامل از وضعیت موکل بر اساس حقایق، قانون حاکم، شواهد موجود و راه‌های قانونی قابل دسترس است. همچنین باید تئوری حقوقی را ایجاد کنید که با استفاده از آن نشان دهید که موکل شما مستحق دریافت جبران خسارت است. این تئوری می‌تواند شامل تعقیب مجرمانی که به موکل شما آسیب رسانده‌اند، درخواست جبران خسارت وارده به موکل شما، آزادی از بازداشت برای موکل شما، یا موارد دیگر باشد. بنابراین:

طوفان فکری راه حل های
ممکن

شناسایی مسائل حقوقی

اهداف موکل خود را شناسایی
کنید

تئوری های حقوقی پرونده را
شناسایی کنید

جزئیات را تکمیل کنید و
زمان بندی را مشخص کنید

موارد که نیاز به پژوهش فرضی
یا حقیقی دارد را شناسایی
کنید

تدوین یک نظریه
حقوقی خوب

شخصیت ها و نهادهای کلیدی را
ترسیم کنید

عناصر اثبات ادعا و یا دفاع
از موکل تان را مشخص کنید

حداقل اجزای مورد نیاز برای
طرح تحقیق / شواهد

توسعه طرح
کشف/شواهد

شناسایی و برنامه ریزی درباره
محل برگزاری دادگاه

پرونده سازی: برنامه ریزی پرونده، قابل قبول بودن شواهد، قابلیت اطمینان شواهد
و انواع مسئولیت

اهداف موکل خود را شناسایی کنید

- موکل تان چه می‌خواهد؟ به چه چیزی نیاز دارد؟
  - ممکن است در ابتدا اهداف کاملاً واضح نباشد؛
  - انجام اولین مصاحبه برای حصول اطمینان از اینکه بقیه مراحل برنامه‌ریزی پرونده شما کارآمد و مؤثر است، حیاتی است.
  - موکلین ممکن است در بیان آنچه می‌خواهند مشکل داشته باشند، زیرا نمی‌توانند موفقیت را در مورد پرونده‌شان تصور کنند.
- این برعهده وکیل است که به طور واضح و بدون استفاده از اصطلاحات مغلق با موکل خود ارتباط برقرار کند تا اطمینان حاصل شود که موکل آنچه را لازم است درک می‌کند. گوش دادن به موکل از اهمیت بالایی برخوردار است، اما بسیار مهم است که شما آنچه را از موکل تان می‌شنوید دوباره تکرار کنید تا اطمینان حاصل شود که شما و موکل تان درک مشابه از وضعیت دارید.

در جریان اولین مصاحبه شما باید اطمینان حاصل کنید که درک اساسی از آنچه برای موکل تان اتفاق افتاده است به دست آورده‌اید. حتی اگر در این مرحله تمام جزئیات را نداشته باشید، حداقل در پایان اولین مصاحبه، باید اطلاعات کافی برای خلاصه کردن حقایق پرونده داشته باشید. این اطلاعات می‌تواند شامل مواردی مثل اینکه: چه کسی چه کرد و چی گفت؟ بازیکنان کلیدی چه کسانی هستند؟ رابطه آنها با موکل تان چیست؟ موکل تان چه آسیبی دیده؟ باشد.

شناسایی مسائل حقوقی

- آیا موکل تان خودسرانه دستگیر و یا بازداشت شده؟
- آیا او در زمان بازداشت پلیس مورد آزار و شکنجه قرار گرفته؟
- آیا او در سلول انفرادی، در شرایط وحشتناک نگهداری می‌شد و یا از دسترسی به مراقبت‌های پزشکی محروم بوده؟
- آیا او از دسترسی به وکیل و یا والدین یا سایر مراقبین خود محروم بوده؟
- آیا او از دسترسی به روند قانونی منع شده بود؟

در بررسی مسایل حقوقی، تمرکز ما بر حقوق افرادی است که در بازداشتگاه، متحمل نقض حقوق بشر شده‌اند، اما شما ممکن است از همین فرآیند برنامه‌ریزی پرونده صرف نظر از اینکه در حال رسیدگی به پرونده شکنجه هستید یا یک پرونده دیگر، استفاده کنید.

۳

طوفان فکری راه‌حل‌های ممکن

- تا جایی که می‌توانید احتمالات را بررسی کنید، مهم نیست که در ابتدا چقدر غیر واقعی به نظر می‌رسند.
  - راهبردهای غیر تنازعی مانند راهبردهای قانونگذاری، اداری و آموزش اجتماعی را در احتمالات‌تان شامل سازید.
  - همکاران‌تان را در طوفان فکری مشارکت دهید و در نهایت موکل‌تان را نیز شامل این روند سازید.
- از متخصصینی که ممکن است در سازمان شما، کانون وکلای محلی یا سایر گروه‌های حرفه‌ای موجود باشد، استفاده کنید. البته، شما باید هویت و جزئیات موکل‌تان را محرمانه نگه دارید، اما همچنان می‌توانید از طریق به اشتراک‌گذاری اطلاعات به شکل یک واقعه فرضی یا کاملاً محرم، از تخصص دیگران بهره‌مند شوید.

۴

موارد که نیاز به پژوهش فرضی یا حقیقی دارد را شناسایی کنید

- برای اینکه گزینه‌های ممکن را به موکل‌تان پیشنهاد کنید، چه تحقیقات حقوقی باید تکمیل شود؟ این مرحله برای اطمینان از اینکه همه مسائل قانونی مرتبط بالقوه را شناسایی کرده‌اید بسیار مهم است.
- هر موردی دیگری را که به تحقیقات عینی برای شناسایی گزینه‌های مناسب در دفاع از موکل‌تان مورد نیاز است، شناسایی و جمع‌آوری کنید. این گزینه‌ها ممکن است شامل تماس با یک مرکز بازداشت برای کسب جزئیات بیشتر در مورد اقدامات عملی و روندهای اجرایی آنها باشد.

۵

جزئیات را تکمیل کنید و زمان‌بندی را مشخص کنید

- پس از چند بار ملاقات با موکل‌تان، باید تصویر بسیار کامل‌تری از حقایق که توسط او توضیح داده شده، داشته باشید.
  - وقایع را به اساس زمان‌بندی واقعی آنها همانطور که از صحبت‌های موکل‌تان درک کردید، بنویسید. این جزئیات را با موکل خود مرور کنید تا مطمئن شوید که هر دو با حقایق یادداشت شده موافق هستید.
  - تا آنجا که لازم است به عقب برگردید تا همه حقایق و پیشینه مرتبط را در یادداشت‌های‌تان ثبت کنید.
- استفاده از یک گاه‌شماری تاریخ‌وار به شما کمک می‌کند که درک خوبی از پرونده

پیدا کنید و خلاءها و ناسازگاری‌های عینی را شناسایی کنید. همه اینها باید با موکل تان به اشتراک گذاشته شود و به صورت مشترک بررسی شود تا اطمینان حاصل شود که پرونده‌سازی شما بر اساس واقعیت‌ها پیش می‌رود. برای اطمینان از کامل و دقیق بودن سوابق، هر تعداد سوال که نیاز است باید پرسیده شود.

تئوری‌های حقوقی پرونده را شناسایی کنید

۶

- علل دعوا / ادعای جبران خسارت، دفاعیات و یا دعاوی متقابل.
- تئوری‌های حقوقی استدلال‌های حقوقی است که طرفین برای اثبات حق استفاده می‌کنند.
- تئوری حقوقی شاکی «علت دعوی» یا «ادعا» نامیده می‌شود.
- تدوین تئوری‌های حقوقی ممکن است مستلزم ادامه تحقیقات حقوقی باشد که از قبل آغاز شده بود.

موارد نقض حقوق بشر اغلب پیچیده است: شما ممکن است از موکل خود به دلیل دزدی از مغازه دفاع کنید، اما پس از آن معلوم می‌شود که برای گرفتن اعتراف از موکل تان در بازداشتگاه، او را شکنجه کرده‌اند، بنابراین شما علیه پرسنل اجرای قانون شکایت می‌کنید. شما می‌توانید از حقایق مربوط به شکنجه به عنوان دفاع از موکل تان در برابر اتهام جرم سرقت (چون اعتراف تحت شکنجه گرفته شده) و همچنین به عنوان دلیل اقدام برای تعقیب شکنجه‌گران و دریافت غرامت از دولت استفاده کنید. در چنین مواردی، شما چندین نظریه قانونی و موارد بالقوه متعددی برای ایجاد پرونده و ارائه شواهد خواهید داشت. بسیار مهم است که همه اطلاعات و استراتژی‌ها را بر روی کاغذ ترسیم کنید تا هم شما و هم موکل تان بتوانید همه چیز را به صورت واضح و مستقیم پیش ببرید.

عناصر اثبات ادعا و یا دفاع از موکل تان را مشخص کنید

۷

- برای هر مورد دعوا، ادعا و دفاع، عناصری را که غالب بودن نظریه شما را ثابت می‌کند و مراجعی را که استدلال شما را تایید می‌کند، فهرست کنید.
- در مرحله بعد، هر استدلالی را که ممکن است طرف مقابل شما بیان کند را مشخص کنید.
- هرگونه استدلال قانونی که می‌توانید برای رد استدلال‌های مخالف خود بیان کنید، شناسایی کنید.

همچنین مطمئن شوید که هر گونه استدلال حقوقی که ممکن است طرف مقابل شما در مورد اعتبار عملکرد آنها بیان می کند و رد آن موضع را نیز، شناسایی کرده‌اید.

شخصیت‌ها و نهادهای کلیدی را ترسیم کنید

- مرتکبین و افرادی که از رفتار آنها حمایت کرده یا به آنها کمک کرده‌اند را فهرست کنید.
- شاهدان را نیز بگنجانید.
- سازمان‌ها (مانند واحد پلیس محلی) و ناظران مسئول رفتار مرتکبین یا متهمین را شامل سازید.
- برای هر شخص یا موسسه، نقاط قوت و ضعف آنها و هرگونه اطلاعات اضافی که در مورد آنها نیاز دارید را فهرست کنید. برای تکمیل این مرحله با موکل‌تان صحبت و در صورت لزوم این موارد را دوباره بررسی کنید.

تدوین یک نظریه حقوقی خوب

اکنون که تمام اطلاعات مربوطه را در اختیار دارید، تئوری‌های حقوقی خود را مجدداً بررسی کنید و نظریه خود را در مورد پرونده ترسیم کنید. نظریه شما طرز دید قاضی را به پرونده شما مشخص می کند. این تصویر شامل ترکیب نظریه حقوقی و تئوری شما در مورد وقایع است. این پروسه یک جذابیت دراماتیک دارد که در آن برداشت و تصمیم بررسی کننده واقعه (قاضی) به نحوه ارائه تئوری و نظریه حقوقی شما و طرف مقابل‌تان بستگی دارد. یک نظریه حقوقی خوب:

- مبتنی بر حقایق و استنباط‌های قوی می باشد که می‌توان آن را به صورت صریح از حقایق مربوط به قضیه استخراج کرد؛
- مبتنی بر حقایقی است که مورد مناقشه و چشم‌پوشی نیستند، مانند اسناد و مدارکی که به وضوح حقیقت را نشان می‌دهد، اعترافات که خلاف منافع اعتراف کننده است، شهادت شاهدان مستقل و قابل اعتماد که هیچ نفعی در نتیجه پرونده ندارند و سایر شواهد غیر قابل انکار از منابع دیگر؛
- با واقعیت‌های غیرقابل انکار پرونده ناسازگار نیست. اگر یک تئوری برای مثال ادعا کند که مدعی در زمان معین در نزد دکتر بوده و سایر شواهد نشان دهد که او در حقیقت به دکتری مراجعه نکرده، این یک نظریه خوبی نیست؛
- نظریه حقوقی باید دید متفاوتی ایجاد کند که وجود حقایق غیرقابل انکار را به رسمیت بشناسد و وسیله‌ای را برای غلبه موکل شما فراهم کند؛

- یک نظریه حقوقی خوب تا حد امکان بسیاری از حقایق نامطلوب را در نظر می‌گیرد و آنها را توضیح می‌دهد. به این ترتیب نظریه‌ای که شما ایجاد می‌کنید، باید با بحث درباره حقایق نامطلوب، توضیحی منطقی برای ادعا خود ارائه کند؛
- توسط قاضی بدون نیاز به تخیل پردازی پذیرفته می‌شود؛
- هیچ یک از جنبه‌های قضیه مبتنی بر خیال بافی نیست. تئوری باید با حقایق و قوانینی که واقعاً وجود دارند، سازگار باشد، نه با آنچه شما آرزو می‌کنید؛
- در عین حال باید خلاق باشید؛

شناسایی و برنامه‌ریزی درباره محل برگزاری دادگاه

۱۰

- موقعیتی را که در آن پرونده قرار است بررسی شود شناسایی کنید. ببینید که آیا می‌توانید آن موقعیت و یا قاضی آن محل را تغییر دهید.
- اگر در مورد انتخاب محل رسیدگی به پرونده، قدرت انتخابی دارید، برخی عواملی را که باید در این زمینه در نظر داشته باشید عبارتند از: زمان مورد نیاز برای رسیدگی، وجود قضات دلسوز، در دسترس بودن زمینه برای کشف حقایق قبل از دادگاه، نوع امداد و امکاناتی که در دسترس می‌تواند باشد و پیچیدگی رویه‌ها.
- برای پرونده‌های شکنجه و سایر پرونده‌های حقوق بشر، سعی کنید قضاتی را شناسایی کنید که از هنجارهای بین‌المللی حقوق بشر و تعهدات بین‌المللی ایران آگاهی داشته باشند.

توسعه طرح کشف/شواهد

۱۱

- با تکیه بر تحقیقات عینی و قانونی قبلی که انجام داده‌اید، فکر کنید چه چیز دیگری برای اثبات واقعیت‌ها و یا رد آن ادعاهایی که از طرف مقابل خود انتظار دارید مورد نیاز است.
- منابع شواهد و نحوه به دست آوردن هر مدرک را مشخص کنید.
- موانع احتمالی را شناسایی و یک طرح را آماده کنید که به شما در مورد چگونگی رفع این ضعف‌ها در پرونده تان کمک کند.
- مانند سایر مراحل، همیشه مفید است که در این مرحله هم با همکاران، از جمله بازپرسان همفکری کنید و ایده‌های مختلف را روی کاغذ بیاورید.

حداقل اجزای مورد نیاز برای طرح تحقیق / شواهد

اولین گام دریافت اظهارات از موکل است البته این اظهارات باید واضح‌ترین و مهم‌ترین موارد را شامل شود. بدون شنیدن مستقیم از فرد قربانی، نمی‌دانیم که تحقیقات و جمع‌آوری شواهد را در کدام جهت باید به پیش ببریم و نمی‌دانیم چه اقداماتی باید انجام دهیم تا از مصونیت او اطمینان حاصل کنیم. پس حداقل اجزای مورد نیاز برای تهیه طرح تحقیق و کشف شهود عبارتند از:

- اظهارات کامل و دقیق از موکل خود دریافت کنید.
- شواهد، از جمله شواهد پزشکی، مربوط به ادعای شکنجه، خشونت جنسی یا سایر جنایات برای کمک به هرگونه تعقیب احتمالی افراد مسئول را بازیابی و حفظ کنید.
- شاهدان احتمالی را شناسایی کنید و اظهارات آنها را در مورد وقایعی که موکل تان توضیح داده است دریافت کنید.
- چگونگی، زمان و مکان وقوع حوادث و همچنین هر الگوی عملی که ممکن است باعث ایجاد عمل مورد ادعا شده باشد را، تعیین کنید.
- شناسایی شهود برای تایید ادعاهای قربانی و همچنین به طور بالقوه ایجاد الگوی شکنجه، بدرفتاری، یا سایر موارد نقض حقوق بشر که در یک مرکز خاص و/یا به دست یک مجرم خاص رخ می‌دهد، بسیار مهم است.

انواع شواهد شکنجه

شواهد فیزیکی

از جمله اشیا، آثار فیر،
مواد بیولوژیکی مانند
خون یا مو

مدارک مستند و سوابق

اسناد، عکس، فیلم،
داده‌ها، ...

شاهدان خبره

اهل نظر

شاهدان وقایع

شاهدان عینی
بازماندگان/قربانیان
شاهدان خودی

برای اثبات ارتکاب جرم به شواهد مسئولیت کیفری نیاز داریم. شواهد مسئولیت کیفری عبارتند از:

- ۱- شواهد پایه جرم؛ چه اتفاقی افتاد؟
- ۲- شواهد مرتبط؛ چه کسی مسئول است؟
- ۳- شواهد متنی؛ آنچه آن را به جرم بر اساس قانونی تبدیل می‌کند؟
- ۴- شواهد در مورد اثرگذاری؛ چه اثری از جنایت باقی است؟

در عین حال شواهد می‌تواند مستقیم یا غیرمستقیم باشند.

شواهد مستقیم: مستقیماً یک واقعیت را اثبات یا رد می‌کند. به عنوان مثال، یک شاهد عینی که مستقیماً یک حمله را دیده است.

شواهد غیر مستقیم: شواهدی از تعدادی از شرایط مختلف پیرامون یک رویداد است که ممکن است از آن مسائلی درباره واقعیت مورد بحث به طور منطقی استنباط شود.

قابل پذیرش بودن شواهد

مقبولیت و قابل پذیرش بودن شواهد در نظام‌های حقوقی متفاوت است. ما برای قابل پذیرش بودن شواهد باید به قوانین و آیین دادرسی کیفری مراجعه کنیم تا ببینیم کدام شواهد قابل استناد است.

قوانین رایج در مورد پذیرش شواهد این موارد را شامل می‌شود:

شاهدانی که اعضای خانواده هستند شامل همسر، فرزند، والدین (حق امتناع)؛

اطلاعات و مکالمه‌های خاص - وکلا، پزشکان و غیره؛

شواهد مبنی بر ابراز نظر از یک شاهد واقعه؛

در برخی از حوزه‌های قضایی، «شنیده‌ها» غیرقابل قبول است.

اسناد یا شواهد فیزیکی بدون شهادتی که منشا، صحت و اعتبار آن را بیان کند؛

مدارک غیرقانونی، که به صورت ناعادلانه یا نادرست به دست آمده؛ این شامل شواهدی است که از طریق شکنجه یا بدرفتاری به دست آمده است؛

این ادعا که شواهد و مدارک «شنیده» از نظر اثباتی، بدون ارزش و اعتبار است واقعیت ندارد. اما اذعان می‌شود که وزن یا ارزش اثباتی که باید برای آن مدارک قائل شوند، معمولاً کمتر از شهادت شاهدهی است که آن را تحت سوگند بیان کرده و مورد بازجویی متقابل قرار گرفته است.

ارزیابی اعتبار و قابل قبول بودن شهود معمولاً توسط قضات انجام می‌شود، اما نحوه دقیق انجام این ارزیابی‌ها بر اساس حوزه قضایی متفاوت است و برخی از قضات ممکن است عوامل دیگری را نیز ارزیابی کنند.

اعتبار و قابلیت اطمینان به شواهد

وکلای باید عناصر «اعتبار به معنای صدق گواه» و «قابلیت اطمینان به معنای دقت شاهد» را قبل از معرفی شهود به دادگاه در نظر بگیرند. بخشی از استراتژی تشکیل پرونده شامل این اصل است که وکیل باید در مورد اینکه آیا شاهد قابل اعتماد و اطمینان است یا خیر دقت کند. چه مدرکی بر عینی و خوب بودن شاهد دلالت دارد؟

جزئیات و وضوح لازم را داشته باشد؛

تازه یا جدید - شواهد می‌تواند تحت تأثیر زمان و تاثیرات خارجی قرار گیرد؛

شاهد دست اول از صحنه جرم باشد؛

شواهدی که نشان دهد با یک الگو/ مجموعه وسیع تری از شواهد مطابقت دارد؛

از چندین منبع تایید شده باشد؛

سازگار با وقایع و جزئیات داخلی پرونده باشد؛

مسئولیت برتر

طبیعتاً رهبران سیاسی مستقیم در شکنجه دست ندارند ولی از آنجا که آنها در انجام وظیفه یعنی پیشگیری از امکان وقوع شکنجه کوتاهی می‌کنند مسئولیت کیفری دارند که به آن «مسئولیت برتر» می‌گویند. مسئولیت برتر به طور گسترده توسط دادگاه‌های کیفری بین‌المللی استفاده شده و همچنین در قوانین کیفری بسیاری از دولت‌ها پیش‌بینی شده است. مسئولیت برتر یعنی:

«رهبران و فرماندهان ممکن است نه به دلیل دخالت مستقیم خود در ارتکاب جنایات، بلکه به دلیل عدم پیشگیری یا مجازات جنایات زیردستان خود مسئول شناخته شوند». بنابراین مسئولیت برتر نوعی مسئولیت است که در نتیجه کوتاه یک فرمانده یا مافوق به اقدام در جایی که وظیفه و توانایی مادی را داشته است، می‌پردازد:

(۱) از ارتکاب جرایم خاص زیردستان جلوگیری کند. یا (۲) آنها را مجازات کند و یا برای مجازات آنها اقدامات لازم را انجام دهد (مثلاً گزارش جنایات آنها را به مقامات مربوطه برای تحقیق و/یا تعقیب بالقوه ارسال کند).

کمک و مشارکت

کمک و مشارکت عموماً مستلزم میزان کمتری از مشارکت مستقیم در جرم نسبت به «ارتکاب» آن جرم است. اثبات کمک عملی، تشویق یا حمایت اخلاقی متهم از مجرم اصلی که در ارتکاب جرم نقش اساسی داشته است، ضروری است. کمک و مشارکت می‌تواند:

- ۱- شامل یک فعل یا ترک فعل باشد.
- ۲- قبل، حین یا بعد از عمل مجرم اصلی رخ دهد.
- ۳- در زمان و مکان وقوع برای حذف مدارک جرم از صحنه وقوع جرم اقدام کرده باشد.

فعل یا عدم کمک زمانی مسئولیت‌آور است که:

- «تأثیر اساسی» بر ارتکاب جرم توسط مجرم اصلی داشته باشد.
- متهم باید بداند که عمل یا ترک عمل او به ارتکاب جرم کمک کرده است.
- عناصر مادی جرم ارتكابی توسط مرتکب اصلی که ارتکاب آن با مساعدت یا همراهی متهم انجام شده است، باید احراز شود.

برنامه‌ریزی

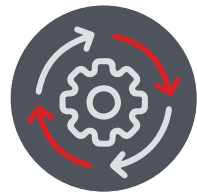
برنامه‌ریزی شامل تدوین «روش طراحی یا اقدام، رویه یا ترتیبی برای انجام یک جرم خاص» توسط یک یا چند نفر است. مشارکت در برنامه‌ریزی جرم زمانی مسئولیت‌آور است که:

- سطح مشارکت در برنامه‌ریزی «قابل توجه» باشد.
- باید بدون تردید معقول ثابت شود که متهم در آمادگی‌آنی / فوری برای ارتکاب جرم قرار داشته.
- باید ثابت شود که فرد دارای وضعیت روحی مورد نیاز به ارتکاب جرم که به آن متهم شده، می‌باشد و «به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم قصد ارتکاب جرم مورد نظر را داشته است».
- باید بدون تردید معقول ثابت شود که جرم واقعاً اتفاق افتاده است.

تحریک کننده جرم

تحریک عبارت است از «درخواست، تشویق یا ترغیب» دیگری به ارتکاب جرم. این عمل زمانی مجرمانه است که واجد یک شرط اساسی باشد. شرط اصلی این است که عامل تحریک باید سهم اساسی یا واقعی در جرم داشته باشد. متهم باید قصد لازم برای جرم مورد ادعا را داشته باشد و عمل به تحریک عمدی برای تحریک به ارتکاب جرم بوده باشد.

دستور دهنده

دستور دادن مستلزم استفاده عمدی شخص از اقتدار ناشی از موقعیت - قاعدتاً یا بالفعل - برای متقاعد کردن دیگری به ارتکاب جرم است. اگرچه دستور ممکن است ضمنی باشد، اما باید ثابت شود که شخص قصد دستور را داشته است. شخصی که دستور فعل یا ترک فعل می‌دهد باید حداقل آگاهی داشته باشد که احتمال ارتکاب جرم در صورت اجرای دستور او وجود دارد.

مستثنی کردن/خارج کردن شواهد به دست آمده از شکنجه یا بدرفتاری

۳ اقدام به عنوان وکیل، در جلسه دادخواهی، باید در دفاع از موکل خود که شکنجه شده، در اولویت قرار گیرد:

۱- وکلا باید به استفاده از تمام شواهد به دست آمده تحت شکنجه یا زمانی که مظنون در شرایط ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز نگهداری می شده، اعتراض کنند.

۲- در مواردی که موکل آنها ادعا می کند که تحت شکنجه اعتراف یا اظهاراتی کرده، از قاضی بخواهید که از دادستانی بخواهد تا فراتر از شک معقول ثابت کند که هیچ شکنجه یا بدرفتاری در زمان اعتراف یا اظهارات صورت نگرفته است.

۳- در مواردی که دادستان قادر به انجام این مسئولیت نیست، از قاضی درخواست کنید که اجازه استفاده از اقرار یا هر اظهاری را که در نتیجه شکنجه بدست آمده را به عنوان مدرک ندهد.

اکنون بیایید برنامه ریزی و اصول تحقیق را در نظر بگیریم، سپس به جمع آوری و حفظ شواهد خواهیم پرداخت. تحقیق و جمع آوری شواهد مستلزم بررسی امور پس از وقوع حادثه است. وکلا باید در نظر داشته باشند که برای اثبات ادعای شان در هر مرحله از تحقیقات و تشکیل پرونده به چه مدارکی نیاز است. برای مثال، ممکن است تنها اظهارات یک قربانی کافی نباشد. ممکن است به شواهد بیشتری برای حمایت و اعتبار بخشیدن به اظهارات قربانی و سایر شاهدان نیاز باشد. در اینجا تنها اصل مهم در قبال همه فعالیت هایی که ممکن است برای جمع آوری شواهد و آماده سازی پرونده، انجام شود، اصل «آسیب نرساندن» است.

حذف اعترافات تحت شکنجه از مدارک دادگاه

اثبات اعتراف تحت شکنجه مطابق با ادعای موکل

اعتراض وکلا شواهد به دست آمده تحت شکنجه

اصول کلیدی گردآوری شواهد

شواهد، از جمله مدارک کاغذی، دیجیتالی (الکترونیکی) و سایر شواهد فیزیکی، می‌توانند برای تقویت و تأیید شواهد به‌دست‌آمده از طریق مصاحبه، و در برخی موارد، باز کردن راه‌های جدید تحقیق مفید باشند. قبل از جمع‌آوری شواهد، مهم است که برنامه‌ریزی کنید که این شواهد چگونه جمع‌آوری، حفظ و نگهداری شود. انواع خاصی از شواهد، مانند شواهد فیزیکی، ممکن است نیاز به مجوز قانونی خاص برای جمع‌آوری داشته باشند و یا فقط باید توسط متخصصان آموزش دیده جمع‌آوری، پردازش یا ذخیره شوند. بازرسانی که از اختیارات یا آموزش لازم برخوردار نیستند نباید چنین اطلاعاتی را جمع‌آوری کنند، زیرا ممکن است با سوء استفاده و آلوده کردن آن شواهد، باعث شوند که شواهد مذکور در دادگاه غیرقابل قبول شناخته شود. در این صورت، این شواهد باید با استفاده از سایر روش‌ها مثلاً با عکاسی یا فیلمبرداری جمع‌آوری گردد. پس اصول کلیدی گردآوری شواهد را به خاطر بسپارید:

به کسی که درگیر پرونده است آسیبی وارد نکنید؛

- به تأثیر و عواقب اعمال خود بر خودتان، قربانیان، شاهدان و روند دادرسی کیفری فکر کنید؛
- یک ارزیابی از ریسک‌های ممکن انجام دهید و به مسائل ایمنی و امنیتی رسیدگی کنید؛
- اطمینان حاصل کنید که پروتکل جمع‌آوری و ذخیره‌سازی شواهد، محرمانه بودن آن را تضمین می‌کند؛
- هنگام جمع‌آوری نمونه‌های فیزیکی، گرفتن اظهارات و غیره رضایت آگاهانه فرد را دریافت کنید؛

نگهبانی مدارکی را که صلاحیت رسیدگی به آنها را ندارید یا قادر به رسیدگی و حفظ آنها نیستید، نپذیرید. به عنوان مثال، اگر هیچ امکانی برای حفظ شواهد فیزیکی، مانند لباس ندارید، آنها را نپذیرید. از این شواهد عکس بگیرید و عکس‌ها را با گزارش خود حفظ کنید.

سوابق را به طور منظم و دقیق نگهداری کنید و جزئیات لازم را یادداشت کنید: شواهد در کجا ایجاد یا به دست آمده‌اند، چگونه حفظ شده‌اند و از آن زمان تاکنون کجا بوده‌اند. ثبت مبدأ/منبع پیدایش و حفظ شواهد برای تثبیت اعتبار آنها کلیدی است؛

هر تحقیقی باید هدفمند باشد؛

منتقد باشید و تصور نکنید که اطلاعات دریافت شده از دیگران صحیح یا دقیق است.

جمع آوری شواهد فیزیکی

شواهد چیست؟ از کجا آمده و چگونه آن را به دست آورده‌اید؟ تاریخ دریافت آن، و محل ذخیره آن چگونه است؟ مهم است به خاطر داشته باشید که در حالی که مدارک در اختیار شما یا تحت نظارت شما نگهداری می‌شود، شما مسئول یکپارچگی و تمامیت آن مدارک هستید. بنابراین، در صورت نیاز به انجام این کار باید آماده پاسخگویی به سوالات مربوطه توسط سایر سازمان‌های تحقیقاتی یا دادستانی باشید.

نکات زیر را در جمع‌آوری شواهد فیزیکی رعایت کنید:

- تاثیر وقفه زمانی یا گذر زمان را در نظر بگیرید؛
- به عنوان مثال در قضیه تجاوز به عنف، باید شواهد در عرض ۷۲ ساعت قبل از دوش گرفتن قربانی جمع‌آوری کنید؛
- باید توجه داشته باشید که امکان آلودگی شواهد، به خصوص اگر گذشت زمان قابل توجه باشد وجود دارد؛
- فهرستی دقیق از تمام شواهد فیزیکی با استفاده از گزارش‌های زنجیره‌ای نگهداری کنید؛
- قبل از جمع‌آوری شواهد آنها را به دقت مشاهده کنید، از شواهد عکس بگیرید، طرح آنها را تهیه کرده و مستندسازی کنید؛
- از هرگونه عملی که باعث آلودگی بیشتر شواهد میشود اجتناب کنید - از دستکش‌های جدید، ظروف/کیسه‌ها/ پاکت‌های جدید (نوار و برجسب) استفاده کنید؛
- بسته به آنچه که جمع‌آوری می‌کنید آن را با استفاده از شیوه‌های خاص مربوط به جمع‌آوری همان نوع شواهد و با مراجعه به تجارب گذشته در این زمینه جمع‌آوری کنید؛
- نیازهای مراقبتی نگهداری شواهد را در نظر بگیرید - مثلاً نیاز به نگهداری در محیط یخ زده، خشک، دمای خاص و غیره؛

ضرورت حفظ شواهد فیزیکی

حفظ شواهد فیزیکی وظیفه وکلاست، اگر نمی‌توانید از شواهد فیزیکی نگهداری کنید، آنها را نپذیرید. در حفظ شواهد فیزیکی دقت کنید:

زنجیره نگهداری شواهد را
ثابت و نگهداری کنید؛

هویت و مشخصات شواهد را
ثابت نگه دارید؛

از شواهد محافظت کنید
و حالت اصلی آن را حفظ
کنید؛

اطلاعات/اسناد نمی‌توانند به حیث مدرک استفاده شوند مگر اینکه اصالت آن ثابت شود. باید سوابق واضح در رابطه به شواهد به شرح زیر وجود داشته باشد:

- منبع اطلاعات/مواد؛
- زنجیره نگهداری اطلاعات/مواد

بازرسان باید بتوانند نشان دهند که چه زمانی، کجا، از چه کسی و چگونه داده‌ها را جمع‌آوری کرده‌اند. این اطلاعات باید اولین مورد در گزارش زنجیره نگهداری شواهد باشد. این اطلاعات باید برای هر مدرک جمع‌آوری شده به منظور نشان دادن صحت آن و کمک به استفاده از آن در مراحل بعدی ثبت شود. بازرسان باید سوابق مربوط به زنجیره نگهداشت شواهد را حفظ کنند. در جمع‌آوری و ذخیره‌سازی شواهد، مهم‌ترین عنصر این است که اطمینان حاصل شود که منشاء و اصالت همه مواد قابل تأیید است.

زنجیره حفظ شواهد سندی است که هر مدرکی را از لحظه جمع‌آوری تا لحظه استفاده در دادگاه ردیابی می‌کند. هدف از این سند محافظت از یکپارچگی شواهد و جلوگیری از دست‌کاری آن است. این سند به دادگاه این امکان را می‌دهد که تشخیص دهد؛ که چه کسی در مقطع‌های زمانی مختلف، از لحظه تولید/ارائه تا زمان استفاده از شواهد در دادگاه، این اطلاعات را در اختیار داشته است.

قواعد حفظ زنجیره نگهداری شواهد

برای اینکه دادگاه بیشترین ارزش یا وزن را به شواهد بدهد، تهیه یک زنجیره ناگسستگی حضانت و نگهداری شواهد ضروری است. هر شخصی که مدارک را در اختیار می‌گیرد، مسئول حفاظت از آن در زمانی است که آن شواهد را در اختیار دارد است. زنجیره‌های کوتاه بهتر از زنجیره‌های بلند هستند - هر چه افراد کمتری شواهد را مدیریت کنند، احتمال تداخل یا آلودگی شواهد کمتر است. هرگونه شکاف در زنجیره حفظ شواهد سؤالات جدی را در مورد قابل اعتماد بودن آنها ایجاد می‌کند. برای اینکه دادگاه مدارک را بپذیرد، باید ثابت کنید که شواهد مورد بحث، مدرک اولیه است که در زمان وقوع حادثه جمع‌آوری شده است.

رعایت این قواعد در حفظ زنجیره نگهداری (CoC) ضروری است:

باید برای هر مدرک، یک گزارش زنجیره نگهداری ایجاد شود؛

ثبت جزئیات در گزارش زنجیره‌یی باید سیستماتیک باشد: شرح شواهد، تاریخ، مکان، چه کسی و برای چه هدفی آن شواهد را در اختیار داشته، و آیا در زمانی که شواهد در اختیار شما بود، آسیبی به آن وارد شده یا خیر؛

مدارک باید بسته‌بندی و مهر و موم شده باشد. نام گردآورنده اصلی و تاریخ گردآوری در زیر مهر درج شده باشد. اگر بسته شواهد باز شود، شخص جدید که بسته را باز کرده نیز باید امضا کند و تاریخ باز شدن بسته را درج و آن را دوباره مهر و موم کند؛

در پشت هر مدرک با حروف اول اسم‌تان و تاریخ جمع‌آوری آن مدرک را علامت بزنید؛

پاکت‌ها را مهر و موم کنید تا قابل دستکاری نباشد؛

برچسب پاکت کاغذی:

- توضیحات در مورد مدرک؛
- نام شخصی که جمع آوری کرده؛
- تاریخ و محل جمع آوری؛

منبع/محل مبدا ایجاد سند و همچنین آنچه از زمان جمع آوری آن تا حال اتفاق افتاده باید مشخص باشد؛

شواهد را در مکانی امن و ایمن از سرقت و سایر عناصر آسیب رسان نگهداری کنید؛

هرکسی که شواهدی را در دست دارد یا نگهداری می کند باید در گزارش زنجیره نگهداری ثبت شود؛

چیزی به نام مستندات اضافی وجود ندارد؛

سوابق خود را جدا از یادداشت های مربوط به زنجیره نگهداری هر مدرک؛ نگه دارید.

نمونه فرم گزارش زنجیره نگهداری:

شماره پرونده: ----- فعل مجرمانه: -----
 نام کارمند گزارش دهنده (نام و شماره کارت): -----
 قربانی: -----
 متهم: -----
 تاریخ و زمان جمع آوری: ----- موقعیت جمع آوری: -----

تشریح مدرک		
جنس	تعداد	توضیحات مربوط به جنس (نام، شماره، نشان، و سایر علایم و مشخصات)

زنجیره حفظ مدارک				
جنس	تاریخ/ساعت	تسلیم دهنده (شماره کارت و امضا)	تسلیم شونده (شماره کارت و امضا)	سایر جزئیات/ موقعیت

اگر شواهد توسط شخص ثالث تهیه شده، بازرسان باید اظهارنامه‌ای از شخص ثالث دریافت کنند که موارد زیر را بیان کند:

- شرایطی که در تحت آن شخص ثالث داده‌ها را به دست آورده؛
- چه زمانی و از چه کسی آن را دریافت کرده؛
- آیا نسخه موجود داده‌ها، نسخه اصلی است یا کپی؛
- توضیح معنی یا اهمیت هر یک از مهرها، امضاها و نام‌ها، در شواهد موجود باشد؛
- شخص ثالث از کجا این اطلاعات را می‌داند؛
- اطلاعات و مشخصات تماس با ارائه دهنده شواهد یا شهادت را برای دسترسی به او و پرسیدن سوالات بعدی، درج شده باشد؛

گاهی اوقات ما شاید فقط به یک کپی از یک سند واقعی دسترسی داشته باشیم. در این صورت، حتماً مراحل زیر را قبل از پذیرش کپی به عنوان مدرک انجام دهید:

- بازرسان باید اطمینان حاصل کنند که کپی واضح است؛
- در صورت لزوم هر دو قسمت پشت و رو کپی شوند؛
- نحوه و زمان کپی برداری و اینکه توسط چه کسی کپی برداری شده، را ثبت کنید؛
- در صورت امکان، گواهی مبنی بر اینکه «کپی مطابق به اصل است» اخذ شود؛

محققین باید روند جمع‌آوری داده‌ها به شمول توالی رویدادها و وضعیت داده‌های جمع‌آوری شده را با گرفتن عکس یا فیلمبرداری از فرآیند جمع‌آوری داده‌ها مستند کنند. پس عکس‌برداری و فیلم‌برداری از مجموعه شواهد باید به این نحو انجام شود:

- باید از دوربین‌ها و تجهیزات فیلمبرداری با کیفیت خوب استفاده کرد؛
- کاربران باید قبل از آغاز جمع‌آوری شواهد، مهارت کامل داشته باشند. به عنوان مثال باید یاد بگیرند که چگونه تاریخ و زمان را در فیلمبرداری یا تصویربرداری ثبت کنند و چگونه رنگ و نور را متعادل نگه دارند.
- در صورت گرفتن عکس/فیلم از افراد، بازرسان باید همیشه رضایت آگاهانه آنها را قبل از گرفتن عکس/فیلم جلب کنند.

محققین باید از زوایای مختلف و با استفاده از وسایل اندازه‌گیری عکس‌ها و فیلمبرداری

واضح و دقیقی تهیه کنند. محققین باید تمام اطلاعات زیر را به صورت تحریری تهیه کنند :

- چه کسی عکاسی/فیلمبرداری را انجام داده؟
- چه کسانی دیگر در زمان تصویربرداری حضور داشته؟
- تاریخ، زمان و مکان ضبط؟
- کلیه کسانی که از لحظه عکسبرداری/فیلمبرداری به بعد حضانت عکس/فیلم/تجهیزات را بر عهده دارند (زنجیره نگهداری شواهد)؟
- اگر از ویدیو ساخته شده کپی تهیه شده باشد و اینکه کی آن کپی را ساخته یا نگه داشته است؟

تمام شواهد عکس/فیلم باید در یک سیستم شماره‌گذاری شده که از قبل تهیه شده، فهرست‌بندی شوند. این سیستم شماره‌گذاری باید به سایر شواهد تاییدی مرتبط به این عکس و یا فیلم پیوست باشد.

شواهد صحنه جنایت

جمع‌آوری شواهد فیزیکی از صحنه تخلف تنها باید توسط متخصصان آموزش دیده با صلاحیت، ظرفیت، مهارت‌ها و تجهیزات لازم انجام شود. فقط بازرسان رسمی باید شواهد فیزیکی، مستند یا پزشکی قانونی مرتبط را از صحنه تخلف جمع‌آوری کنند. محققان بدون آموزش مناسب برای جمع‌آوری این گونه شواهد، معمولاً باید فقط شرح صحنه را ثبت و یادداشت کنند. آنها نباید شواهد فیزیکی را که در صحنه وجود دارد جابه‌جا کنند. در عوض، این مراحل باید دنبال شود:

تاریخ و زمان
باید ذکر شود.

مکان صحنه واقعه باید به دقت ثبت
شود، ترجیحاً با مختصات سیستم
موقعیت‌یابی جهانی یا GPS

صحنه واقعه باید محاصره شود
و دسترسی به آن محدود شود.

یادداشت‌های دقیق از تمام
اقدامات انجام شده در
صحنه باید گرفته شود.

لیستی از همه کسانی که از
صحنه واقعه بازدید می‌کنند باید
تهیه شود.

یک مدیر بی‌طرف و قابل
اعتماد باید برای صحنه واقعه
منتصب شود.

تدوین یک نظریه
حقوقی خوب

باید طرحی از صحنه که شامل
مکان و جزئیات شواهد احتمالی
باشد، تهیه شود.

عکس‌ها/فیلم‌های صحنه، از
جمله محل شواهد احتمالی،
باید ضبط گردد.

ذخیره‌سازی شواهد

مدارک باید در اسرع وقت به مکان ایمن که از قبل تعیین شده برای ذخیره‌سازی انتقال داده شود. مدارک باید قفل شود، دما محل نگهداری کنترل شده باشد و محل نگهداری ضد آب و ضد حریق باشد. ترجیحات اصول ذخیره‌سازی ممکن است بر اساس شواهد متفاوت باشد. به محض اینکه شواهد به محل ذخیره‌سازی تعیین شده رسید، باید با دقت شماره‌گذاری شود و در گزارش شواهد ثبت شود. وجود یک سیستم برای مدیریت داده‌ها و آمار مهم است.

پس در ذخیره‌سازی شواهد به این نکات توجه کنید:

دسترسی به شواهد باید محدود به افرادی باشد که نیاز به دسترسی به آن دارند و باید اطلاعات درباره اینکه چه کسی، چه زمانی و چرا به آن دسترسی داشته، به دقت یادداشت شود.

این کار بازرسان را از هرگونه اتهام دستکاری در شواهد محافظت می‌کند.

در حالت ایده‌آل، یک فرد مستقل باید به عنوان افسر شواهد منصوب شود تا از امنیت شواهد و زنجیره نگهداری آن اطمینان حاصل شود.

شاید بهتر باشد که در صورت امکان، داده‌ها/عکس‌ها/فیلم‌ها / اسناد به صورت الکترونیکی ذخیره شود. این کار از آسیب رسیدن به شواهد ذخیره شده، در صورت نیاز به استفاده مکرر، جلوگیری می‌کند و باعث می‌شود که یک کپی الکترونیکی آن همیشه در دسترس باشد.

ذخیره‌سازی داده‌های دیجیتالی

محققین باید در مورد فناوری‌های ذخیره‌سازی داده‌های دیجیتالی که برای حفظ شواهد مناسب است، با کارشناسان مربوط مشورت کنند. امنیت داده‌ها و سیستم مدیریت اسناد اتخاذ شده باید رمزگذاری شود و از امنیت داده‌ها و محرمانه بودن منابع مدارک اطمینان حاصل شود. محققین باید:

از تمام داده‌های دیجیتال با استفاده از رمزگذاری قوی محافظت کنند.

رمز عبور را به طور منظم و دوره‌یی تغییر دهند.

اطمینان حاصل کنید که داده‌ها با نرم افزار قابل اعتماد رمزگذاری شده‌اند (و دسترسی به کلیدهای رمزگذاری و رمزگشایی محدود است).

دسترسی به چنین داده‌ها را فقط برای کسانی که نیاز به دسترسی دارند محدود کنید و یک لیست دقیق از کسانی که دسترسی به این داده‌ها دارند، داشته باشید.

دو کپی از اسناد و داده‌ها را با انتقال و ذخیره تمام فایل‌های دیجیتالی روی یک کامپیوتر یا کلید حافظه/USB که جداگانه/خارج از دفتر در مکانی امن نگهداری می‌شود، تهیه و نگهداری کنید.

یک سیستم پشتیبان/ذخیره راه دور را در نظر بگیرید، به خصوص اگر فایل‌های دیجیتالی را بتوان قبل از ارسال رمزگذاری کرد.

از نرم افزارهای ضد ویروس استفاده کنید.

شواهد واقعی بهترین شواهد

بسیاری از شواهد ارائه شده در دادگاه مربوط به اظهارات است. این اظهارات یا شهادت شاهد عینی از واقعه است، یا شهادت کارشناسی، که ممکن است عینی یا تخصصی باشد. بهترین شواهد عینی دارای ویژگی‌های زیر است:

روایت منسجم درونی که در خود تناقض ندارد.

شرح مفصلی از آنچه دیدند، شنیدند، بو کردند، حس کردند یا تجربه کردند.

شاهد وقایع یا حوادث مورد بحث در پرونده را به صورت عینی مشاهده کرده است.

تازه است، تقریباً اخیراً ارائه شده است، نه مربوط به ماه‌ها یا سال‌ها قبل.

الگویی از رفتار، حادثه یا رویداد را نشان می‌دهد.

با شهادت یا شواهد دیگری قابل تأیید است.

شواهد تخصصی

وقتی از آن پزشکان خواسته می‌شود تا شهادت دهند یا در دادگاه حاضر شوند تا در مورد یافته‌های خود صحبت کنند، این مدرک کارشناسی محسوب می‌شود. شاهد کارشناس نظرات خود را در مورد حقایق یا شواهد مرتبط ارائه می‌کند. پزشکی که طبق روش پروتکل استانبول در زمینه مستندات پزشکی قانونی آموزش دیده، ممکن است در مورد اینکه آیا معتقد است که شخص مورد نظر شکنجه را تجربه کرده یا نه، شهادت کارشناسی ارائه دهد. اگر چنین شواهدی را در دادگاه ارائه می‌کنید، باید گزارش پزشکی تهیه شده توسط پزشک را به طور جامع بررسی کنید تا مطمئن شوید که آن را کاملاً درک کرده‌اید. اگر چیزی نامشخص است، باید از پزشک در مورد آن سوال کنید و بررسی کنید که آیا گزارش برای قاضی واضح است یا خیر. همچنین باید پزشک را برای ارائه شهادت در مورد کار، تجربه، روش شناسی و یافته‌هایش آماده کنید.

پس بهترین شواهد تخصصی شاهدانی هستند که:

بی‌طرف، مستقل و عینی برخورد کنند - نباید نسبت به قربانی ابراز همدردی کند و یا با خصومت با متهم برخورد کند.

در محدوده تخصص شهادت دهند. به عنوان مثال دندانپزشک می‌تواند در مورد جراحات و شکنجه وارد شده به دندان‌ها یا حفره دهان شهادت دهد، اما نباید در مورد آسیب‌های ارتوپدی به پاها شهادت دهد.

همراه با داده‌ها و آزمایش‌های زیربنایی پشتیبانی شود - اگر تشخیص‌ها (اشعه ایکس، آزمایش خون و غیره) در دسترس هستند، حتماً آن‌ها را به عنوان مدرک معرفی کنید.

از اصول و روش شناسی قابل اعتماد - مطابق با استانداردهای علمی و بهترین نوع عملکرد، مانند پروتکل استانبول استفاده شود.

دقیق و بر اساس تفکر عمیق تهیه شده باشد.

نقش کارشناسان در دادگاه

کارشناسان در دادگاه می‌توانند:

کمک قاضی باشند، نه جانشین آنها یا تصمیم‌گیری به جای آنها؛

توضیح داده‌های اساسی به گونه‌ای که قضات بتوانند بر اساس شواهد
و مدارک تصمیم آگاهانه بگیرند؛

در محدوده تخصص خود باقی بمانند؛

همچنین می‌تواند شامل ارائه شواهد واقعی باشد؛

وظایف یک شاهد خبره

یک شاهد خبره در دادگاه وظیفه دارد:

از طریق اظهار نظر بی طرفانه عینی در رابطه با موضوعاتی که در تخصص او هستند به گونه ای مستقلانه کمک ارائه دهد و هرگز نقش یک وکیل را بر عهده نگیرد.

هنگامی که یک سوال یا موضوع خاص خارج از تخصص او است، باید این موضوع را اعلام کند.

حقایق یا فرضیاتی را که نظریه آنها بر آن استوار است، بیان کند. شاهد خبره باید حقایق مادی را در نظر بگیرد که ممکن است روی نتیجه گیری و ابراز نظر نهایی آنها تاثیر بگذارد.

باید آمادگی تجدید نظر در مورد یافته های تخصصی خود را در صورت اقتضا شرایط، دریافت اطلاعات جدید و یا بر اساس نظر کارشناس دیگر، داشته باشد. این کار را باید در اولین فرصت ممکن انجام دهند.

نحوه آماده‌سازی خود و کارشناسان برای حضور در دادگاه

خودتان و کارشناس را برای دادگاه، از طریق زیر آماده کنید:

گزارش کارشناسی و مستندات مربوطه را به دقت مطالعه کنید.

برای اینکه بفهمید چه حقایقی برای پرونده شما حیاتی است و قاضی باید آنها را بداند، وقت بگذارید.

برای اینکه بفهمید چه مدارکی یا مستندات فیزیکی باید از طریق کارشناس معرفی شود و نحوه انجام آن را برنامه‌ریزی کنید، زمان کافی اختصاص دهید.

نقاط قوت و ضعف متخصص خود را بشناسید.

نقاط ضعف و خلاهای موجود در گزارش کارشناسی و مستندات مربوطه را شناسایی کنید.

یک رویکرد روشمند و منظم را برای طرح سوالات و پیشکش شواهد خود برنامه‌ریزی کنید.

سوالات خود را تمرین کنید - می‌توانید آنها را با یکی از همکاران‌تان تمرین کنید.

با متخصص خود کار کنید - شما مجاز به آموزش متخصصین نیستید، اما می‌توانید در مورد ترتیب و سیستم شهادت صحبت کنید. این عمل می‌تواند برای آنها و شما واقعا مفید باشد.

سوالات کلیدی برای پرسیدن از شاهد و بحث درباره شواهد

وکلا و بازرسان به صورت مشترک برای جمع‌آوری شواهد و گرفتن اظهارات شاهدان برنامه‌ریزی می‌کنند و با هم همکاری نزدیکی دارند. در گرفتن اظهارات و بحث درباره شواهد، استفاده از این سوالات ضروری است:

چگونه می‌توان زمان و مکان رویداد را تعیین/ثابت کرد؟

این رویداد چه زمانی و در کجا رخ داد؟

چه اتفاقی افتاد؟

منبع اطلاعات چیست و چگونه می‌توان آن را تایید کرد؟

چرا این رویداد رخ داد؟

چه کسانی دخیل بودند، قربانیان و عاملان احتمالی چه کسانی بودند؟

چگونه می‌توان اقتدار آمران شکنجه را اثبات کرد؟

آیا ویژگی‌های منحصر به فردی وجود داشت که بتواند به شناسایی افراد کمک کند، مثلاً وصله‌ها یا نشان‌های مشابه، پلاک‌ها و تجهیزات؟

عاملان از چه نوع لباس، نشان، وسایل نقلیه و سلاح استفاده کردند؟

هدف از دقت در اظهارات شاهد، این است که مصاحبه به گونه‌ای مستندسازی شود که به شما امکان دهد که کل مصاحبه را در جلسات بعدی، بدون به خطر انداختن یکپارچگی و تمامیت اطلاعات جمع‌آوری شده بازسازی کنید. این به این معنی است که یادداشت‌های واضحی تهیه کنید و تمام جزئیات مصاحبه خود با شاهد و خلاصه‌ای از آنچه گفته شد را فهرست کنید. شما باید تلاش کنید تا حد امکان در ثبت سوالات پرسیده شده و پاسخ‌های داده شده به وسیله شاهد عینی، هدفمند باشید. تحت هیچ شرایطی نباید اطلاعات ارائه شده توسط شاهد را تحریف یا تغییر دهید.

ضرورت پیشگیری از آسیب مجدد به شاهد

قرار گرفتن در موقعیت شاهد عینی یک جنایت، تحت هر شرایطی، تجربه سختی است و بیان و صحبت در مورد آن با بازپرسان یا وکلا، انگیزه و شجاعت می‌خواهد. این دشواری زمانی بیشتر می‌شود که شاهدان در عین زمان قربانی جنایت باشند. برای چنین شاهدان قربانی، صحبت در مورد آزارها و جنایاتی که علیه آنها انجام شده، خطر آسیب دیدگی مجدد را به همراه دارد. شما باید از این خطر آگاه باشید و سعی کنید آسیب مجدد را به حداقل برسانید.

آسیب مجدد عبارت است از:

- واکنش‌های تروماتیک (عاطفی و/یا فیزیکی) که با قرار گرفتن در معرض خاطرات یا یادآوری رویدادهای آسیب‌زا گذشته ایجاد می‌شود.
- انجام مصاحبه و پرسش‌های مرتبط با آن، از جمله بازگویی تجربیات گذشته از شکنجه و ضربه‌های شدید، می‌تواند عمیقاً آسیب‌زا باشد.
- علائم آسیب مجدد ممکن است در طول مصاحبه دیده شود و یا روزها و حتی هفته‌ها پس از مصاحبه و معاینه آشکار شود.

آسیب‌دیدگی مجدد مشکلات ویژه‌ای را ایجاد می‌کند، زیرا ممکن است قربانیان نتوانند تاریخچه تروما و عواقب مربوط به آن را به اشتراک بگذارند، اگرچه انجام این کار برای آنها مفید باشد.

علائم آسیب مجدد عبارتند از:

به حداقل رساندن مکالمه؛

تمایل به اجتناب از بحث در مورد حوادث خاص؛

اضطراب در جریان مصاحبه؛

مکانیسم‌های دفاعی: کناره‌گیری و عملکردهای عاطفی در طول معاینه یا مصاحبه و یا برعکس بروز خشونت و خشم؛

علائم بیش از حد برانگیختگی یا بی‌خوابی، بی‌تفاوتی، دادن پاسخ‌های عمومی و نامربوط، یا غرق شدن در خاطرات و احساسات؛

تجربه مجدد علائم فیزیکی یا احساسی؛

سایر شواهدی که می‌توان به دادگاه ارائه کرد

عملاً هیچ محدودیتی برای تعداد انواع شواهد که می‌توانید استفاده کنید وجود ندارد. البته، باید رویه‌های قبول شده در زمینه ارایه شواهد و قوانین پذیرش شواهد را در محل خود بررسی کنید و سپس در مورد آنچه می‌توانید به عنوان مدرک معرفی کنید و اینکه چگونه آنها را معرفی می‌کنید، خلاق باشید. نمونه‌هایی از سایر شواهد ممکن:

رد پا و/یا اثر انگشت

دی ان ای

لباس

حتما جزئیاتی را که می‌خواهید قاضی ببیند مشخص کنید

در صورت نیاز، بزرگنمایی عکس‌ها یا اسناد دیگر را در نظر بگیرید تا مطمئن شوید که به وضوح قابل مشاهده هستند

نمودارها، گراف‌ها، طراحی‌ها، نقشه‌ها، شبیه‌سازی‌های کامپیوتری، نمودار صحنه، فیلم‌ها و مدل

آمادگی برای ارائه شواهد در دادگاه

قبل از مراجعه به دادگاه، بسیار مهم است که مدارک خود را به گونه‌ای تنظیم کنید که برای پشتیبانی از پرونده‌ای که در دست دارید، واضح، قانع کننده و مؤثر باشد. پس دقت کنید:

بدانید از دادگاه چه می‌خواهید، غرامت؟ محکومیت مجرم؟ آزادی موکل شما از بازداشت؟ دیگر موارد؟

بدانید که بار اثبات چیست و برای برنده شدن در پرونده چه چیزی را باید ثابت کنید.

شواهدی را انتخاب کنید که شما را برای اثبات آنچه می‌خواهید کمک کند.

شواهدی را انتخاب کنید که قاضی بتواند به آنها تکیه کند.

مطمئن شوید که زنجیره نگهداری برای تمام شواهد فیزیکی که می‌خواهید ارائه دهید، محکم و واضح است.

نحوه ارائه داده‌ها را برای دادگاه مرور کنید: عکس‌های بزرگ ساخته شده، پوسترها، فیلم‌ها، مدل‌ها و غیره.

وسایل نمایش را آماده کنید و ارائه خود را سازماندهی کنید.

بیاناتان را تمرین کنید و از همکارانی که می‌توانند به شما در تقویت تکنیک‌هایتان کمک کنند، نظر بگیرید.

بهترین شیوه‌ها برای بازجویی و بازجویی متقابل شهود در دادگاه

قبل از ارائه شهود به دادگاه، باید مراحل زیر را برای هر یک از شاهدان طی کنید. بنابراین اگر ده شاهد دارید، باید تمام این مراحل را ده بار طی کنید. با دقت در مورد اهداف خود فکر کنید و تعیین کنید که چه نوع اطلاعات و برداشتهایی را می‌خواهید از هر شاهد استخراج کنید. موارد را سازماندهی کنید، کلمات خود را انتخاب کنید، مشکلات احتمالی را پیش‌بینی کنید و در نهایت، با شاهد خود تمرین کنید.

پس برای آماده شدن برای بازجویی مستقیم از شاهد خودی این محورها را در نظر بگیرید:

اول:
اهداف خود را مشخص کنید؛

دوم:
موضوعات را انتخاب کنید؛

سوم:
موضوعات را تنظیم کنید؛

چهارم:
کلمات کلیدی را انتخاب کنید؛

پنجم:
مشکلات را پیش‌بینی کنید؛

ششم:
با شاهد خود تمرین کنید؛

۱

منظور از تعیین اهداف چیست؟

تعیین اهداف از طرح پرسش از شاهد این است که:

- با ارائه این شاهد به دادگاه چه کاری را می خواهید انجام دهید؟
- چه نوع اطلاعاتی را انتظار دارید که استخراج کنید؟
- آیا شاهد به یکی از اهداف زیر عمل خواهد کرد:

- تشخیص حقایق قانونی مهم
- تایید یک شهادت دیگر
- ارائه سندی به عنوان مدرک

• اهداف شما به صورت مستقیم به نظریه پرونده راهکار کلی شما بستگی دارد.

۲

منظور از انتخاب موضوع چیست؟

انتخاب موضوع یعنی اینکه بدانیم:

اغلب شاهدان برای اثبات برخی حقایق قانونی مهم فراخوانده می شوند. با این حال، شاهد ممکن است در مورد چیزهای زیادی بداند که شما علاقه نداشته باشید که آنها را شامل شهادت خود مطرح کند.

باید در مورد اینکه از شاهد چه انتظاری دارید و می خواهید او چه حقایقی را ثابت کند، روشن باشید.

نباید از موضوعات «منفی» چشم پوشی کنید، بلکه آماده باشید که احتمال هرگونه بازجویی متقابل از شاهدتان را در آن مورد از بین ببرید.

اگر احتمال دارد آن مورد منفی در جریان آزمایش متقابل و یا بیانات طرف مقابل آشکار شود، کوشش کنید ابتدا آن را خودتان بیرون بیاورید و به دادگاه ارائه کنید.

به عنوان یک وکیل، باید آزمایش مستقیم را طوری سازماندهی کنید که توجه و درک تصمیم گیرنده را به حداکثر برسانید.

۳

منظور از سازماندهی موضوعات چیست؟

هدف شما بیان یک داستان منسجم و جالب است. پس در این مرحله باید تصمیم بگیرید که چه مدارکی را از طریق شاهد معرفی خواهید کرد و در کدام قسمت بیانات شاهد سایر اسناد و مدارک معرفی خواهند شد. به عنوان مثال شما ممکن است

بخواهید نامه‌ای را که موکل تان به شاهد در مورد جزئیات جراحاتی که او در طول بازجویی متحمل شده، نوشته است به عنوان مدرک معرفی کنید. در اینجا مهم است که ابتدا از شاهد یک سری سوال برای اثبات وجود نامه، تاریخ نگارش آن، و اینکه شاهد چگونه می‌داند که نامه از طرف موکل شما برایش آمده و غیره بپرسید.

تأثیر انتخاب کلمات کلیدی برای طرح پرسش‌های خود از شاهد در جلسه دادگاه

کلمات کلیدی را برای استفاده در هنگام سوال پرسیدن در جلسه قضایی انتخاب کنید. بسیاری از وکلاء سوالات خود را کلمه به کلمه نمی‌نویسند. آنها به کلمات کلیدی فکر می‌کنند تا از آنها برای تنظیم لحن بازجویی مستقیم استفاده کنند. با این حال مفید است که در استفاده از کلمات دقت کنید چرا که استفاده از بعضی کلمات ممکن است باعث ایجاد سوء تفاهم شود و یا یک برداشت منفی را درج پرونده بسازد.

مثلاً اگر خواستار این است که مرتکب تحت تعقیب قرار داده شود، ممکن است بخواهید کلمه «شکنجه» را برجسته کنید. اگر از شخصی با سابقه کیفری دفاع می‌کنید، ممکن است بخواهید از استفاده از اصطلاح «بزهکار» اجتناب کنید.

پیش‌بینی و کاهش مشکلات احتمالی

پیش‌بینی مشکلات از برخی جهات می‌تواند یک تمرین بی‌پایان باشد و ممکن است مانند یک مارپیچ مغلق به نظر برسد، اما مهم است که بدانیم مشکلات همیشه به وجود می‌آیند. اگر قبلاً به دقت در مورد مشکلات احتمالی و نحوه کاهش آنها فکر کرده باشید، در جریان جلسه دادگاه اعتماد به نفس بیشتر خواهید داشت. چند مشکل رایج که نیاز داریم از پیش به آنها فکر کنیم عبارتند از:

- ممکن است شاهد در حین شهادت دچار فراموشی شود یا جزئیات را به هم بزند.
  - شاهد ممکن است بیش از حد احساساتی شود (گریه، عصبانیت، خوشحال شدن بدون دلیل و غیره).
  - شاهد ممکن است چنان آرام صحبت کند که قاضی نتواند بشنود.
  - شاهد ممکن است برای صحبت در حضور افراد خاصی در دادگاه، از جمله نگهبانان امنیتی، مجرم، خانواده (در صورت نیاز به افشای جزئیات مربوط به خشونت جنسی) یا حتی فقط قاضی، احساس اضطراب کند.
  - شاهد ممکن است از روایتی که قبلاً با شما در میان گذاشته است، فاصله بگیرد.
- در واقع، مشکلات بالقوه بی‌پایانی وجود دارد، و این مشکلات بالقوه در رابطه به

هر موردی که شما رسیدگی می‌کنید وجود خواهد داشت. اغلب مفید است که با همکاران خود مشورت کنید. مثلاً با استفاده از روش طوفان فکری تلاش کنید تا مشکلات احتمالی را شناسایی کنید و راهکارهایی برای کاهش آنها شناسایی کنید. این راهکارها مخصوصاً در زمانی که شاهد شما در جایگاه است و وضعیت رو به خراب شدن است بسیار مفید است.

تمرین با شاهد قبل از برگزاری دادگاه کاملاً یک مرحله کلیدی است که هرگز نباید از آن بگذرید پس دقت کنید:

- باید سوالات را با شاهد بررسی کنید. اگر شاهد شما در جریان برگزاری دادگاه با یک سوال جدید که قبلاً در موردش فکر نکرده؛ غافلگیر شود شاید برایش بسیار ناراحت کننده باشد و ممکن است بر شهادتی که می‌خواهد بدهد تاثیر منفی بگذارد.
  - تمرین به شکل ایفای نقش و ارائه نظر در مورد نقشی که ایفا شد، یک تکنیک موثر است. شما می‌توانید در این زمینه از همکاران خود نیز کمک بخواهید.
  - برخی از قضات دوست دارند ابتدا از شهود سوال کنند یا سوال و جواب شما را با شاهدتان با طرح سؤال قطع کنند. حتماً شاهدان خود را برای این وضعیت آماده کنید و به آنها توصیه کنید که آرام باشند و آنچه را می‌دانند به آهستگی توضیح دهند.
- پس از برنامه‌ریزی، آماده‌سازی و تمرین، زمان مراجعه به دادگاه فرا می‌رسد. در دادگاه هنگام پرسش و پاسخ با شهود به این نکات باید توجه کرد:
- از زبان و کلمات ساده استفاده کنید. ممکن است اصطلاحات فنی وجود داشته باشد که قاضی نداند و یا تفسیر آن ممکن است باعث سوءتفاهم شود.
  - در هر سوال فقط یک موضوع را با یک هدف بپرسید. هر چیز دیگری غیر از این باعث می‌شود که شاهد و یا قاضی موضوع را به وضاحت درک نکنند.
  - به پاسخ گوش دهید. آیا آنچه را که نیاز دارید دریافت کردید یا باید سوال تعقیبی بپرسید یا شاید نیاز باشد از شاهد بخواهید موردی را بیشتر توضیح دهد؟
  - سرعت خود را کم کنید. به شاهد زمان زیادی برای پاسخ دادن بدهید و به خود فرصت دهید تا فکر کند. همچنین به قاضی زمان بدهید تا اطلاعات را درک کند.

بازجویی متقابل

هنگامی که وکیل پرونده، پرسش و پاسخ از شاهد را به پایان رساند، وکیل جانب مخالف، می‌تواند شاهد را مورد بازجویی متقابل قرار دهد. بازجویی متقابل عموماً محدود به سؤال کردن در مورد موضوعاتی است که در جریان بازپرسی مستقیم مطرح شده است. سوالات رهبری‌کننده ممکن است در طول بازجویی متقابل پرسیده شود، زیرا هدف از سؤالات متقابل آزمایش اعتبار اظهارات بیان شده در طول آزمایش مستقیم است. هنگامی که یک وکیل یک شاهد مخالف یا متخاصم (شاهدی که رابطه‌اش با موکل وکیل به گونه‌ای است که شهادت او احتمالاً مخرب باشد) را در برای آزمایش مستقیم فرا می‌خواند، وکیل می‌تواند سوالات رهبری‌کننده را مانند بازجویی متقابل بپرسد.

در بازجویی متقابل، وکیل ممکن است سعی کند توانایی شاهد را برای شناسایی یا یادآوری زیر سوال ببرد و یا تلاش کند او را استیضاح کند و شهادتش را غیر واقعی نشان دهد. استیضاح در این جا به معنای زیر سوال بردن یا کاهش اعتبار شاهد یا شواهد است. وکیل ممکن است تلاش کند شاهد را متعصب یا جانبدار نشان دهد، طور مثال نشان دهد که رابطه با دوستی بین شاهد و یکی از طرفین دعوا وجود دارد، یا شاهد منفعت شخصی به نتیجه پرونده دارد. ممکن است از شاهدان پرسیده شود که آیا آنها به جرم جنایی یا عدم صداقت محکوم شده‌اند. زیرا این کار می‌تواند اعتبار آنها را زیر سوال ببرد.

وکلا مجبور نیستند از همه شاهدان خود بازجویی کنند. چه کسی را مورد بازجویی متقابل قرار می‌دهید، چرا و تا چه اندازه، همه سوالات راهبردی هستند که شما می‌توانید قبل از ورود به دادگاه، و حتی قبل یا بعد از شنیدن شهادت شهودتان که تحت بازپرسی مستقیم به وسیله وکیل جانب مقابل قرار دارد؛ در نظر بگیرید. چرا می‌خواهید یک شاهد را مورد بازجویی متقابل قرار دهید؟

دلایل بازجویی متقابل یک شاهد عبارتند از:

به چالش کشیدن، تضعیف یا زیر سوال بردن شواهد علیه موکل خودتان؛

تضعیف اعتبار یا اعتماد به یک شاهد؛

ایجاد شک و تردید؛

بیان دوباره و تغییر روش بیان شهادت با استفاده از کلمات جدید برای وضوح بیشتر؛

از بین بردن بخش‌های مفید ادعای شما توسط طرف مقابل؛

بهترین شیوه‌ها برای بازجویی متقابل موثر عبارتند از:

- از کلمات ساده و مختصر استفاده کنید و سوالات کوتاه طرح کنید. هدف این است که نشان دهیم این شاهد ارزش زمان زیادی ندارد. همچنین از ورود به قلمرو پرخطری که به درد شما نمی‌خورد، جلوگیری شود.
- همیشه سوالات رهبری‌کننده را در بازجویی متقابل بپرسید. (به یاد داشته باشید که پرسیدن سوالات رهبری‌کننده در بازجویی مستقیم در اکثر حوزه‌های قضایی مجاز نیست.) به عنوان مثال: «آیا این درست نیست که هیچ بازی شطرنجی در اتاق استراحت گروه امنیتی تنظیم نشده است؟» شما می‌خواهید شاهد را وادار کنید تا به پرسش‌ها آن‌طور که می‌خواهید پاسخ دهد، تا برای پرونده شما موثر واقع شود.
- سوالی را که از قبل جواب آن را نمی‌دانید نپرسید. زمانی که شاهد در جایگاه شهادت قرار دارد، مطمئناً زمانی خوبی برای بدست آوردن اطلاعات جدید نیست.
- با شاهد دعوا نکنید. اگر آنها به روشی پاسخ دادند که برای پرونده شما مفید نیست، راه دیگری را برای بی‌اعتبار کردن اظهاراتشان یا برای برجسته کردن اطلاعات جدید امتحان کنید. نباید غیر منطقی به نظر برسید.

• به شاهد اجازه ندهید که پاسخ خود را توضیح دهد یا بسط دهد، مگر اینکه شما به طور خاص از او بخواهید. این شما هستید که سوالات را می‌پرسید. آنها فقط باید به آنچه پرسیده می‌شود پاسخ دهند. نباید بدون اینکه سوال شود توضیح دهند.

• فقط به خاطر پرسیدن سوال نپرسید. هنگامی که به هدف خود رسیدید و اطلاعات مورد نظر را به دست آوردید، به مرحله بعدی بروید.

راه‌های خاصی برای هدف قرار دادن شاهدان خبره در زمان بازجویی متقابل وجود دارد که از آن برای بی اعتبار ساختن و یا سلب اعتماد از آنها به عنوان کارشناسان استفاده میشود. در اینجا چند راهنمایی برای آماده شدن برای بازجویی متقابل از شاهدان متخصص جانب مقابل آورده شده:

• مطمئن شوید که نظر متخصص و شواهد جانب مخالف را بخوانید و تشخیص دهید که در کجا با نظریه مورد نظر شما مخالفت دارد.

• کارشناس و سابقه او از جمله وابستگی‌ها، شهادت قبلی، مقالات منتشر شده و غیره موارد را بدانید.

• با کارشناس خود مشورت کنید - ببینید که نظر آنها در مورد شواهد و کارشناس جانب مقابل چیست؟

• آیا موارد مثبتی در شهادت کارشناس یا کار قبلی او وجود دارد که به شما کمک کند؟

• جنبه‌های منفی که به پرونده شما آسیب می‌زند چیست؟

• آمادگی برای پیش‌بینی مشکلات و ابداع راهبردهایی برای حل یا حداقل کاهش آنها کلیدی است.

پرسش‌هایی که تخصص و تجربه، روش‌شناسی، استقلال، کار قبلی یا انتشارات، یافته‌ها و نتیجه‌گیری‌ها را هدف قرار می‌دهند، رایج‌ترین راه‌هایی هستند که برای تضعیف کارشناس طرف مقابل مورد استفاده قرار می‌گیرند. در اینجا مواردی وجود دارد که باید هنگام جستجوی نقاط ضعف یا جاهای مورد حمله در طول بازجویی متقابل از یک شاهد متخصص در نظر بگیرید. اینها سوالاتی نیستند که بخواهیم کلمه به کلمه بپرسیم. اینها چیزهایی هستند که باید در هنگام طرح سوالات بازجویی متقابل تان به آنها فکر کنید.

بازجویی متقابل شاهدان خبره در دادگاه

آیا متخصص جوان است؟ آیا او یک مدرک کامل مرتبط با زمینه های تخصصی که در شهادت پوشش می دهد، دارد؟

آیا کارشناس در شهادت خود در محدوده تخصص خود باقی ماند؟ آیا می توانید او را به حدس و گمان یا ابراز نظر در مورد چیزهایی فراتر از تخصص اش بکشید؟ (که آنها را تضعیف می کند)

چقدر با روشی که قرار است اعمال کنند آشنا هست؟ آیا آن را از اول تا آخر حفظ کرده است؟ آیا می توانید او را با پرسیدن در مورد جزئیات به چالش بکشید؟ آیا او متدولوژی درستی را اعمال کرده است؟ آیا می تواند توضیح دهد که چگونه در مراحل مختلف آن را رعایت کرده است؟

چه چیزی روش تخصصی او را قابل اعتماد می کند؟ آیا این روش قبلا در دادگاه تست شده است؟ آیا یک روش مصون است؟ آیا روش مورد استفاده او قبلا کسی را به خطر انداخته است؟ آیا باعث آسیب مجدد به قربانی شده است؟ آیا او رازداری و امنیت افراد را حفظ کرده یا آن را به خطر انداخته است؟

آیا تمام داده های اساسی برای بررسی در دسترس است؟ آیا شاهد متخصص شواهد را به طور دقیق حفظ کرده است؟ گزارش چگونه نوشته شده است؟ آیا شخص دیگری بر ابراز نظر او تأثیر گذاشته است؟

در مورد انتشارات قبلی یا شهادت های قبلی در دادگاه، آیا چیزی وجود دارد که با اظهارات فعلی متخصص در تناقض باشد؟ هرگونه اظهار نظر، بیان، دادخواهی، یا موضع گیری در رسانه های اجتماعی - هر چیزی که می تواند عینیت و قابلیت اطمینان او را مورد تردید قرار دهد؟

آیا خلاهایی در یافته ها، طرز بیان شواهد، و یا اشتباهات در گزارش تهیه شده توسط کارشناس وجود دارد؟

همانطور که در مورد طرح برنامه بازجویی مستقیم، بحث کردیم، شما باید هدف خود را از آزمایش/بازجویی متقابل تعیین کنید. آیا هدف اولیه از بازجویی متقابل حمله به اعتبار شاهد است؟ آیا برنامه شما این است که شاهد آن حقایق کلیدی را که نمی‌توانید از سایر شاهدان بدست آورید، بپذیرد؟ آیا برنامه شما این است که شاهد عناصر کلیدی پرونده شما را تایید کند؟ مطمئن شوید که می‌دانید به دنبال چه اطلاعاتی هستید و برنامه‌تان را با توجه به هدف‌تان طرح کنید. تهیه سوالات برای آزمایش متقابل به صورت کتبی ضروری است. حداقل باید یک طرح کتبی از نکاتی که می‌خواهید بیان کنید تهیه کنید و در صورتی که دروغ شاهد را گیر بیاورید، یادداشت‌های برای استیضاح او آماده داشته باشید. بازجویی مؤثر مستلزم آن است که وکیل بتواند پاسخ نادرست را در یک لحظه به چالش بکشد.

کنترل شاهدان سرکش

یک شاهد سرکش، که گاهی به عنوان «شاهد فراری» از آن یاد می‌شود، شاهی است که به سوالاتی که در بازجویی متقابل پرسیده می‌شود، پاسخ نمی‌دهد و یا برخورد خشن دارد. برای مثال شاهدانی که پاسخ نامفهومی می‌دهند، از پاسخ دادن امتناع می‌ورزند یا با روایت خود پاسخ می‌دهند که روایت طرف مقابل قضیه را تایید می‌کند.

چند تکنیک برای کنترل یا مهار شاهدان سرکش وجود دارد. ممکن است لازم باشد از ترکیبی از آنها استفاده کنید:

برای دریافت پاسخ در صورت لزوم، سوالات را هر چند وقت یکبار تکرار کنید.

به ارتباط کلامی و غیرکلامی شاهد توجه کنید و برای دریافت پاسخ به دنبال نقاط ورود باشید.

ارتباط چشمی با شاهد را حفظ کنید (نشان دهید که تسلیم نخواهد شد).

دست خود را مانند افسر کنترل ترافیک بالا بگیرید تا شاهد را متوقف کنید.

اگر شاهد بر اساس میل خودش پیش می‌رود، مودبانه صحبتش را قطع کنید.

سوالات کوتاه پرسید.

از قاضی بخواهید که شاهد را برای پاسخگویی به سوالات دستور دهد.

به سمت میز بروید و بنشینید.

سر خود را از این طرف به طرف دیگر تکان دهید (این عمل نشان‌دهنده ماهیت غیرقابل قبول رفتار آنهاست).

خلاصه اینکه مهم است بدانید که به عنوان وکیل نه فقط در برابر موکل خود که مورد شکنجه واقع شده بلکه در هر موردی با شکنجه روبرو می شوید وظیفه دارید به تکالیف حقوقی خود در برای متوقف کردن شکنجه و دادخواهی از قربانیان اقدام کنید. وکلا اولین افرادی هستند که در جریان شکنجه قرار می گیرند. شکنجه طبق قوانین داخلی ایران و معاهدات بین المللی ممنوع و عملی مجرمانه است. پروتکل استانبول سندی معتبر است که اطلاعات مفیدی از چگونگی کشف، شناسایی، گزارش دهی و مقابله با شکنجه ارائه می کند. این سند و محتوای آن را فراگیرید و هم به همکاران و هم به قضات آموزش دهید.

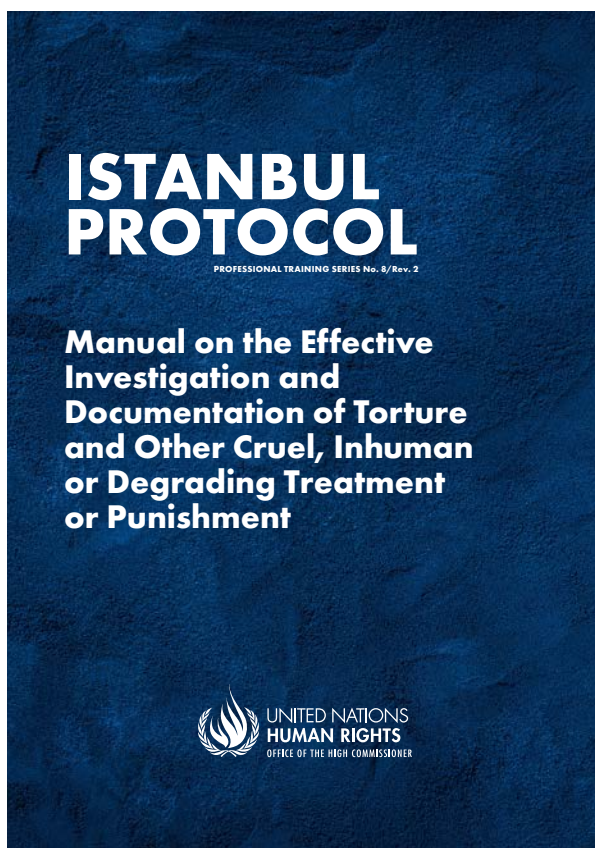
بخش سوم:
پروتکل استانبول

پروتکل استانبول

پروتکل استانبول (IP) چیست؟

پروتکل استانبول در سال ۱۹۹۹ رسماً توسط دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل (OHCHR) تایید شد و در سال ۲۰۰۱ به عنوان بخشی از مجموعه آموزشی آن سازمان منتشر شد. این پروتکل توسط ۷۵ کارشناس حقوق، بهداشت و حقوق بشر از ۴۰ سازمان وابسته به ۱۵ کشور توسعه یافته است. پروتکل استانبول شامل:

- استانداردهای حقوقی و بین‌المللی در مورد حفاظت در برابر شکنجه را معرفی می‌کند.
- دستورالعمل‌های خاصی را در مورد چگونگی انجام تحقیقات قانونی و پزشکی مؤثر در مورد ادعاهای شکنجه و بدرفتاری تعیین می‌کند.

چرا پروتکل استانبول تهیه شد؟

هدف آن مبارزه با معافیت از مجازات در برابر شکنجه و بدرفتاری بود؛

توانمند ساختن کشورها برای رسیدگی، انجام تحقیقات و مستندسازی شکنجه به حیث یکی از اساسی‌ترین نگرانی‌ها در زمینه حفاظت از افراد؛

آشکار کردن شواهدی از شکنجه و بدرفتاری با استفاده از اسناد پزشکی برای اطمینان از اینکه مرتکبین در قبال اعمال خود پاسخگو باشند و عدالت تامین شود؛

در بسیاری از کشورها، این اسناد به عنوان مبنایی برای درخواست پناهندگی عمل می‌کند؛

به عنوان راهنما برای پزشکان درباره بهترین شیوه‌ها برای رفتار و مستندسازی ارزیابی‌های پزشکی-قانونی افرادی که ادعای شکنجه و یا بدرفتاری دارند، عمل می‌کند.

اهمیت بین‌المللی پروتکل استانبول چیست؟

اصول پروتکل استانبول معمولاً به عنوان یک منبع/ماخذ به وسیله نهادهای معاهده سازمان ملل و گزارشگران ویژه در هنگام سنجش اثربخشی تحقیقات در مورد شکنجه استفاده می‌شود. گزارشگر ویژه در مورد شکنجه، خوان ای. مندز، در گزارش سالانه خود به مجمع عمومی در اکتبر سال ۲۰۱۴، نقش حیاتی علوم پزشکی قانونی و پزشکی را در تحقیق و پیشگیری از شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها به رسمیت شناخت.

از سوی دیگر استانداردهای مندرج در پروتکل استانبول توسط نهادهای حقوق بشر منطقه‌ای از جمله کمیسیون بین‌المللی حقوق بشر، دادگاه بین‌المللی حقوق بشر، کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و مردم و دادگاه اروپایی و بسیاری از نهادهای ملی حقوق بشر اعمال شده است.

هدف اولیه از ارزیابی بالینی مندرج در پروتکل استانبول

ارزیابی و مستندسازی سطح سازگاری این رویدادها و حقایق با شواهد فیزیکی و روانی شکنجه و بدرفتاری؛

اثبات حقایق و وقایع مربوط به ادعای شکنجه؛

اصل کلی این است که یک معاینه فیزیکی و روانی کامل از یک فرد انجام شود تا ارزیابی شود که آیا واقعاً قربانی شکنجه شده یا خیر. یک راه ساده برای توصیف آن این است که بگوییم پزشکان به داستان‌های قربانیان گوش می‌دهند و به بدن آنها نگاه می‌کنند تا ببینند آیا همسویی وجود دارد یا خیر. اما چرا باید توسط پزشکان انجام شود؟ چون:

پزشکان می‌توانند عواقب و شواهد فیزیکی را به روشی ببینند و ارزیابی کنند که افراد عادی نمی‌توانند.

با داشتن آموزش مناسب، یک پزشک می‌تواند با درجاتی از اطمینان، نحوه وقوع آسیب را تشخیص دهد.

پزشکان وقتی آنچه را که در قالب ادعای شکنجه می‌شنوند، با آنچه بر بدن قربانی می‌بینند بررسی می‌کنند و با هم تطابق می‌دهند، می‌توانند علایم شکنجه و بدرفتاری را آشکار سازند.

به همین ترتیب، متخصصان سلامت روان که ارزیابی‌های روانشناختی را انجام می‌دهند، می‌توانند برخی از شرایط سلامت روان را که می‌تواند ناشی از شکنجه، بدرفتاری یا سایر تجربیات آسیب‌زا باشد، شناسایی و تشخیص دهند.

به یاد داشته باشید که فقط پزشکانی که در روش پروتکل استانبول آموزش دیده‌اند می‌توانند این ارزیابی‌ها را تکمیل کنند. اگر از پزشکی که آموزش ندیده بخواهید با انجام معاینات پزشکی قانونی (FME) به موکل شما کمک کند - حتی اگر پزشک عالی باشد - نمی‌تواند ارزیابی را به طور مؤثر و معتبر انجام دهد و مطمئناً نمی‌توانید آن را به عنوان مدرک در دادگاه ارائه دهید.

شواهد پزشکی-حقوقی چیست؟

شواهد پزشکی-حقوقی مجموعه‌ای از یادداشت‌های پزشکان، نمودارهای از بدن قربانی که محل جراحات و شکنجه را نشان می‌دهد، گواهی‌های رسمی پزشکی، فایل‌های رایانه‌ای، فایل‌های دیجیتال ضبط شده، عکس‌ها، گزارش‌ها یا ترکیبی از آنها است که این جزئیات را در برمی‌گیرد:

شواهد فیزیکی - از جمله عکس‌ها و نمونه‌های بالقوه پزشکی قانونی از جسد قربانی (یا قربانی‌ها) و با سایر افراد درگیر؛

تاریخچه روایت شکنجه یا بدرفتاری، معاینه پزشکی (جسمی و روانی) و مستندسازی یافته‌ها به منظور تأیید؛

علاوه بر این، پزشکان به عنوان بخشی از گزارش مکتوب خود، از طبقه‌بندی‌های طرح شده توسط پروتکل استانبول برای ارزیابی سطح سازگاری هر یک از شواهد فیزیکی و اثرات روانی آن بر قربانی، استفاده خواهند کرد.

پزشکان مطابق پروتکل استانبول باید شواهد شکنجه فیزیکی و اثرات روانی آن را با در نظر گرفتن سطح سازگاری به این شکل طبقه‌بندی کنند:

ناسازگار: این یافته نمی‌تواند ناشی از شکنجه یا بدرفتاری که ادعا شده باشد.

مطابقت دارد: این یافته می‌تواند ناشی از شکنجه یا بدرفتاری که ادعا شده باشد، اما غیر اختصاصی است و دلایل احتمالی زیادی برای این یافته وجود دارد.

کاملاً مطابقت دارد: این یافته می‌تواند ناشی از شکنجه یا بدرفتاری ادعا شده باشد و احتمال این که این یافته از سایر عوامل به میان آمده باشد، بسیار کم است.

نوع معمول: این یافته معمولاً با این نوع شکنجه یا بدرفتاری که ادعا شده، مشاهده می‌شود، اما دلایل احتمالی دیگری نیز وجود دارد.

مشخص: این یافته به هیچ وجه غیر از آنچه توضیح داده شد نمی‌توانست ایجاد شده باشد.

مرتبط نیست: این اثر یا یافته ربطی به ادعا ندارد یا می‌تواند مرتبط با عامل دیگری باشد.

بنابراین مزایای ارزیابی پزشکی قانونی عبارتند از:

فرصت برای تشخیص و ارجاع
برای درمان بعدی؛

یک فرصت برای بررسی تجربه
شکنجه به وسیله یک متخصص
هدفمند و آموزش دیده؛

اعتبارسنجی و تایید تجربه
شکنجه؛

شواهد بالقوه برای درخواست
پناهندگی در آینده؛

فرصت بالقوه برای دریافت
غرامت برای رنج و درد ناشی از
شکنجه؛

فرصت بالقوه برای پیگیری
عدالت و پاسخگویی از طریق
پیگرد قانونی مجرم؛

تلاش بر این بود تا با در نظر گرفتن تعهدات بین‌المللی ایران در حوزه حقوق بشر، اطلاعات لازم برای دفاع از قربانیان شکنجه در اختیار وکلا قرار گرفته و مجموعه‌ای آماده شود تا راهنمای عمل وکلای دادگستری در ایران باشد. امید است این کتابچه راهنمای مفیدی برای وکلایی باشد که نسبت به شکنجه، مسئولیتی احساس و نه تنها از موکلان خود دفاع می‌کنند، بلکه تلاش برای توقف شکنجه را به عنوان یک مسئولیت اجتماعی در دستور کار دارند. نسخه کامل‌تری از این کتابچه راهنما در دست تدوین است که در آینده‌ای نزدیک منتشر خواهد شد. از تمام کسانی که در تدوین این کتابچه، مرکز عدالت برای کودکان را یاری کردند، کمال تشکر و سپاس را داریم.

زمستان ۱۴۰۱